

- Driemaandelijks contactblad 33ste jaargang nr. 1 (januari – februari – maart 2021)
- Afgiftekantoor: 9030 Mariakerke MAIL.
- Evangelie Levensnabij Rekeningnummer IBAN-nr. BE45 9795 3507 0189
- Contactadres redactieverantwortelijke: Bart Pieters, Grote Kring 2 8500 Kortrijk.
- Website: www.evangelielevensnabij.be
- P4A9034

--- INHOUD ---

Blz.2	Redactioneel
Blz.2	Koken kost geld
Blz.3	Homohaar en christendom
Blz.4	Het decennium van de transitie
Blz.8	Boekje (k)open: Openbaar geheim door Willem Beekman
Blz.9	Column Pieter Delanoy
Blz.10	Daniël Vanhoutte: Het christendom in de kering der tijden
Blz.13	In memoriam Luc Versteylen
Blz.15	Partenia
Blz.19	Stem uit de moslimgemeenschap: Yassin El Attar
Blz.21	Dossier Liturgie Levensnabij
Blz.32	Rustpunt

1. Redactioneel

HOOP OP DE “LENTE VAN DE VRIJHEID” DOET LEVEN

Filosoof en auteur Tinneke Beeckman schreef in ‘De Standaard’ in februari van dit jaar kritisch over de christelijke hoop: “Natuurlijk hoop ik op beterschap, als het slecht gaat.

Maar ik verkies hoop-vrij te leven. Want hoop creëert niet alleen het goede, het ontnemt ook een kans: helder beseffen waarin je situatie bestaat.”

Dat citaat trof me. Omdat “hoop” voor mij wezenlijk is in mijn christenzijn. ‘Hoop, Geloof en Liefde’, het éérste van de ‘grote 3’ van de apostel Paulus. Als men mij vraagt en dat gebeurt wel ‘ns, of ik geloof in een leven ná de dood, zal ik altijd antwoorden dat ik daar gedachten over heb en dat ik daarop “hoop” want zeg nu zelf: wat is er mooier dan te denken dat je dan je geliefden terug gaat zien? Niemand hoeft mij uit te leggen dat zulks onzin is, maar dan in elk geval de mooiste onzin die ik ken. En is het eigenlijk wel onzin? Ik ga me niet verdedigen omdat ik “hoop” dat het hier straks níét eindigt. Ik ga zeker niets uitleggen en al helemaal niet zeggen dat een ander er nét zo over moet denken. Ik voel het zo – soms, even – ik hóóp het. Dat heb ik meegekregen, dat heb ik ook vastgehouden, het is de grond waarop ik sta.

Hopen is volgens mij ook niet per definitie in tegenspraak met helder kijken naar het hic et nunc en verder waag ik het er maar op en blijf verder hopen én tegelijkertijd meewerken aan het project van de Eeuwige: een wereld waar het beter toeven is voor eenieder.

Deze Nieuwsbrief probeert daar z’n steentje toe bij te dragen. Ik hóóp dat het u mag welgevalen want we hebben er in elk geval hard aan gewerkt...

(Bart)

2. Koken kost Geld

Eens te meer: dankjewel trouwe lezers omdat jullie onze werking met jullie vrije bijdragen elk jaar weer ruimschoots mogelijk maken. Ook 2020 zijn we op financieel vlak met de werkgroep prima doorgekomen. De pandemie heeft andere activiteiten verhinderd en hopelijk kunnen we elkaar in 2021 weer groeten bij gelegenheid van deze of gene activiteit.

Bij aanvang van dit nieuwe jaar kloppen we alvast bij je aan met het verzoek om het abonnement op deze Nieuwsbrief voor 2021 te regelen. Dat kan door een bedrag naar keuze over te schrijven op de rekening van Evangelie Levensnabij **BE45 9795 3507 0189**. Op de klassieke vraag wat het richtbedrag is, antwoorden wij zoals de voorbije jaren: 15 euro. Voor dat “prikje” voorzien we jou ook dit jaar viermaal van een stevige portie leesvoer.

Meer doneren mag uiteraard ook; daarvan financieren wij de hele werking van Evangelie Levensnabij en steunen activiteiten/projecten van geestgenoten. Wie niet in staat is om ons financieel te steunen, maar er wel prijs op stelt de Nieuwsbrief te blijven ontvangen of een nieuwe abonnee wenst aan te brengen, kan ons mailen via lieven.debosscher@gmail.com of een briefje richten aan: Evangelie Levensnabij, Grote Kring 2, 8500 Kortrijk. Wie zijn abonnement wenst stop te zetten, mag het uiteraard ook laten weten. Dan danken we jou voor al die jaren van verbondenheid maar we hopen natuurlijk dat je verder met ons meegaat.

Dankjewel namens de redactieploeg van Evangelie Levensnabij!

3. Homohaat en christendom

Op zaterdag 6 maart 2021 werd David Polfliet dood teruggevonden in een park in Beveren-Waas. Hij was mogelijk slachtoffer van homofoob geweld, gepleegd door drie jongeren tussen 16 en 18 jaar.

Discriminatie en agressie wegens seksuele geaardheid heeft verschillende oorzaken. Religie is daar een van. En het christendom heeft er zich, in de loop van haar geschiedenis, ernstig schuldig aan gemaakt. Hoe komt dat?

Het begon in de Joodse Bijbel, ons Oud Testament. In het boek Leviticus lezen we: "Je mag niet het bed delen met een man zoals met een vrouw, dat is gruwelijk." (Lev.18, 22) Een paar hoofdstukken verder wordt het nog erger: "Wie met een man het bed deelt als met een vrouw, begaat een gruweldaad. Beiden moeten ter dood gebracht worden en hebben hun dood aan zichzelf te wijten." (Lev. 20, 13) En in zijn Romeinenbrief ziet Paulus homoseksuele handelingen als een straf van God voor de ongelovigheid van de heidenen (Rom. 1, 26-27.32).

Alle andere Bijbelse teksten die alluderen aan homoseksualiteit zijn discutabel. Het kwaad van Sodom, dat nochtans tot het woord 'sodomie' leidde, gaat niet over een seksueel vergrijp, maar over een grove schending van het gastrecht. In de evangeliën is er van homoseksualiteit nergens sprake. En al de andere veroordelingen in Oud en Nieuw Testament betreffen de (tempel)prostitutie. Ofschoon homoseksuele daden van alle tijden zijn, komen homoseksuelen, mensen met een homoseksuele geaardheid, in de Bijbel in het geheel niet voor. De seksuele geaardheid is een relatief modern concept. Pas in de 18e-19e eeuw begonnen mensen in zichzelf een exclusieve neiging tot seksualiteit met het eigen geslacht te onderkennen (1).

De officiële katholieke Kerk maakt een duidelijk onderscheid tussen seksuele geaardheid en seksualiteit als het seksueel beleven van seksuele geaardheid. Ze leert dat:

- men veel respect, begrip en fijngevoeligheid moet hebben ten opzichte van homoseksueel geaarde mensen
- men homoseksuelen niet onrechtmatig mag discrimineren
- homoseksuele daden intrinsiek ongeordend zijn, in strijd met de natuurwet en de seksualiteit afsluiten voor de gave van het leven. Daarom keurt ze die af en vraagt dat homoseksueel geaarde mensen in kuisheid leven.

De Duitse bisschoppenconferentie liet in december 2019 in een persbericht weten: "Homoseksualiteit is een normale uiting van de menselijke seksualiteit, kan niet worden gewijzigd of genezen en daarom mogen homo's en lesbiennes ook niet gediscrimineerd worden."

Alles bij elkaar is de oogst vrij beperkt. En dan moet nog het onderscheid gemaakt worden tussen wat specifiek tot het christelijk geloof behoort en wat tot de cultureel-maatschappelijke achtergrond. Die is uiteraard aan evolutie en verfijnd inzicht onderhevig. De wet van God is geen onveranderlijk gegeven, maar iets dat we, vanuit de grondhouding van Jezus, steeds meer op het spoor moeten komen. En die grondhouding van Jezus was er een van geweldloosheid en van een oneindig groot respect voor iedere mens.

De oude catechismus heeft het over de vier wraakroepende zonden: 1. vrijwillige doodslag, 2. onkuisheid tegen de natuur, 3. verdrukking van armen, weduwen en wezen, 4. onrechtvaardig achterhouden van het loon der werklieden (2). De nummers 1, 3 en 4 blijven hoogst actueel. Wraakroepende zonden 1 en 3 zijn zeker ook van toepassing op de agressie van mensen met een andere geaardheid. Wat die onkuisheid tegen de natuur inhoudt heeft ongetwijfeld meer te maken met een discutabele 'natuurwet' dan met evangelische inspiratie.

-----
(1) David F. Greenberg, *The Construction of Homosexuality*. Chicago, University of Chicago Press, 1988. Korte samenvatting en recensie door Warren L. Holleman in *Journal of the American Academy of Religion*, deel 61, nr. 4 (winter 1993), p. 831-834

(2) Catechismus ten gebruike van al de bisdommen van België, 1951, vraag 224.

4. 2021-2030, het decennium van de transitie

2020 is het jaar, stelt Dirk Holemans vast, waarin alle klimaatrecords werden gebroken (1). De grenzeloze natuurvernietiging ging door. We weten nu hoe dit een toename van pandemieën kan veroorzaken (2). Winstgedreven schaalvergroting in de veeteelt drijft boeren naar megastallen. Die zijn gigantische uitstoters van stikstof. In de ziellose globalisering in de landbouw ziet hij gelijkenissen met de pakjes-tsunami. In Oostenrijk vernietigde Amazon meer dan een miljoen geretourneerde pakjes, m.a.w. nieuwe goederen. Dit is een sector die geen rij- of rusttijden kent, geen acties tegen sociale dumping. Holemans sluit zich aan bij de kernboodschap van het Natuurrapport: 'Er is nood aan systeemveranderingen in sectoren als de huishoudens, landbouw, energie, transport en handel'.

Hoe gaan we ons gedragen wanneer het ergste van de pandemie achter de rug is?

“Velen leven hier in een gouden kooi en zullen terugkeren naar het bekende. Niet uit overtuiging, maar omdat ze daar veiligheid vinden. Er is reflectie en moed nodig om verregaande lessen uit deze crisis te trekken, en haar als een leerschool te zien voor de klimaatcrisis die ons ook te wachten staat. Daarvoor zullen we nog moeilijker beslissingen moeten nemen.” (Maarten Vansteenkiste, DS 2-1-2021)

Het kan ook anders

Deze crisis leert ons nochtans: er kan oneindig veel veranderen in wel erg korte tijd. We zagen het gebeuren in heel de wereld. Momenteel leven we (op zijn Hollands) in de anderhalvemetersamenleving of (op zijn Vlaams) met al te weinig knuffelcontacten. Maar we hopen en verwachten dat, eenmaal de vaccinaties achter de rug, onze menselijke relaties opnieuw genormaliseerd worden. Tevens voorzien we dat er, in wat we het voorbije jaar beleefden, een aantal verworvenheden zullen tussen zitten, zoals het telewerk en het afstandsonderwijs. Niet om die te veralgemenen, maar om ze een plaats te geven in samenspel met fysieke menselijke nabijheid: op het werk en op school, in verenigingen, in de kerk, op straat en overal waar dat persoonlijk contact onontbeerlijk zal blijven.

Wat is er verder nog veranderd? Velen hebben de natuur dichtbij huis (her)ontdekt... een rustiger levensritme... een andere aandacht voor wie zorg nodig heeft. Sociaal pedagoog Steven Vromman wijdt een artikel aan 'Transitie en milieu' in het Tijdschrift voor Geestelijk Leven (TGL). Het laatste nummer van 2020 heeft als thema '*Transitie. Als alles anders wordt*' (3). Vromman begint met "Het is genoegzaam bekend dat onze levensstijl noch duurzaam, noch rechtvaardig is." En hij besluit: "Niemand kan voorspellen of de transitie voldoende snel en diepgaand zal zijn. Eén ding is zeker: als we deze kans niet grijpen, dan zullen we streng beoordeeld worden door wie na ons komt."

Transitie

Transitie: het hoge woord is eruit. Volgens Jan Rotmans, hoogleraar Transitie en transitie management aan de Erasmus Universiteit Rotterdam in hetzelfde tijdschriftnummer, leven we niet in een tijdperk van verandering, maar in een verandering van tijdperk. We zijn onderdeel van een revolutie, een evolutionaire revolutie noemt hij het, oftewel een transitie. Het grote systeem zal veranderen. Maar dat vergt niet alleen een organisatorische transitie maar ook een persoonlijke transitie. Want wij zijn zelf het systeem.

De coronacrisis legt pijnlijk het falen van onze systemen, gedreven door efficiëntie, bloot. We kunnen ze transformeren: loslaten wat vertrouwd was en omarmen wat onbekend is. Wij leven in de tussen-tijd. Hij werkt dit uit op de drie niveaus. Vooreerst het macroniveau: het pensioenstelsel, het arbeidsmarktstelsel,

de zorg, het onderwijs en het democratisch bestel. Alle zijn toe aan grondige herijking. Vervolgens het mesoniveau: zowel bedrijven als overheden moeten wendbaar en veerkrachtig zijn om het hoofd te bieden aan deze ingrijpende veranderingen. Maar ook het microniveau: de onrust in de wereld weerspiegelt zich in het innerlijk van mensen. Hoe rust vinden in onrustige tijden? Angst voor wezenlijke verandering is normaal. En elke persoonlijke transitie is uniek. Het gaat erom te denken, kijken en voelen vanuit verbondenheid.

Elk van de negen auteurs legt in zijn bijdrage eigen accenten. Een paar spitsen ze toe op een specifieke situatie: op het gevangeniswezen en op die in Oost-Europa (Bulgarije). Anderen beschrijven een persoonlijke transitie: met name die van een transgender. Barbara Raes, die onderzoek doet naar nieuwe mentale en fysieke ruimtes voor afscheidsrituelen, ontwikkelt nieuwe rituelen voor niet-erkend verdriet. "We zitten door corona in een soort tussentijd. De ratrace (tredmolen) is verplicht even gestopt. Laten we kijken naar wat we kunnen leren en welke lessen we daaruit kunnen meenemen voor de toekomst om een duurzame samenleving te kunnen bewerkstelligen."

President Jo Biden staat, na Trump, alvast voor een ecologische transitie. De strijd tegen de global warming is voor hem echter niet louter een doel op zich, maar moet tegelijk een sociale en economische hefboom vormen. Sociaal, door een einde te maken aan de schrijnende achterstand van verpauperde gebieden in de VS waar zelfs drinkbaar water een schaars goed is. Economisch, omdat hij ervan overtuigd is dat de drastische ecologische transitie veel jobs en groei kan opleveren. Californië bewijst al jaren dat dat geen onzin is. (4)

Deze neoliberale economie

In het TGL-nummer komt regelmatig naar voren dat het neoliberalisme zijn beste tijd gehad heeft. Dat we niet terugvallen in de oude neoliberale modus en vergeten wat we tijdens de crisis ontdekten over de zin van het leven: dit is ook de wens van de Nederlands-Duitse theoloog Manuela Kalsky (5). Er kan verandering plaatsvinden, betoogt ze, als we beseffen dat het goede leven voor ons inhoudt dat er voor allen een goed leven moet zijn. 'Goed leven voor allen' is een seculiere benaming voor het Koninkrijk Gods in de Bijbel. Veel mensen grijpen echter terug naar wat ze al kennen, op wat veilig voelt en zekerheid geeft. Ze vallen terug op een leven dat zich veeleer afsluit voor, dan de hand reikt naar de ander. De beroemde eigen bubbel.

Het gaat hier op de eerste plaats over economie. En die mogen we niet te eng verstaan. Armoede, ongelijkheid en honger in de wereld zijn economische vraagstukken. En die los je niet op met sociologie of theologie. Hierop wijst Irene van Staveren, auteur van *'Wat wij kunnen leren van economen die (bijna) niemand meer leest'* (Boom, Amsterdam, 2016). (6)

De economie als wetenschap is, omstreeks 1800 met Adam Smith en David Ricardo, ontstaan vanuit kritiek op hoe de werkelijke economie in elkaar zat en op het toenmalig politiek beleid. In die periode heerste het mercantilisme: je kan alleen rijk worden door veel te exporteren en weinig te importeren. Pas in de jaren 1980 is het neoliberalisme dominant geworden. Dit hield voor: je moet de economie aan de markt overlaten en de overheid moet alleen de basisvoorwaarden en -infrastructuur garanderen. Er was nochtans helemaal geen bewijs dat *laisser faire* veel welvaart met zich meebracht. Het tegendeel gebeurde: de balans tussen economie en overheid raakte zoek en de sociale correctie werd van tafel geveegd.

Een beter systeem

Met zowel de milieu- als de coronacrisis is de tijd rijp voor verandering. We zijn doorgeschoten in het marktdenken. Zelfs de nieuwe initiatieven rond microfinanciering zijn erg liberaal (7). van Staveren pleit voor een overheid die initiatief neemt om iedereen die kan en wil werken, aan een geschikte job te helpen. En er is werk genoeg, alleen al in de gezondheidszorg, het onderwijs en de energietransitie. Leg de productiviteitseisen wat lager, en ook mensen met psychische of andere gezondheidsproblemen kunnen een baan vinden, wat belangrijk is voor de eigenwaarde.

Deze verandering geldt ook het koopgedrag van mensen. Shoppen is een vrijetijdsbesteding geworden, dat zien we nu nog duidelijker tijdens corona. Kan de nieuwe economie verstokte consumenten overtuigend verleiden tot ander economisch gedrag? Voor wie het leven blijkbaar zo leeg is dat shoppen de invulling ervan is, is verandering van economisch gedrag moeilijk. De boodschap is dat we anders, zinvol kunnen consumeren. Op het moment dat mensen dit een goed alternatief vinden, zal het huidige consumptisme minder worden

De economiste geeft het voorbeeld van een bepaalde zorginstelling die geen personeel vond en het niet meer redde. Zodra dit verhaal gebracht werd in het tv-journaal, raakten alle vacatures in de logistiek, de administratie en het onthaal vlot ingevuld met mensen uit totaal andere sectoren. Dat is waar we structureel naartoe moeten: naar een economie die mensen het gevoel geeft zinvol bij te dragen aan de samenleving. En ze besluit: we moeten af van het idee dat individuen een probleem hebben en dat zij moeten worden geholpen om beter te functioneren in het systeem. Nee, we hebben gewoon een beter systeem nodig.

Het zingevingsprobleem

We hebben, zo zegt ze ook nog, voor een andere economie ook filosofen, kunstenaars en theologen nodig. Want achter het consumptisme schuilt een zingevingsprobleem. Manuela Kalsky waarschuwt: de roep om versteviging van de eigen christelijke identiteit is in de 21ste eeuw de verkeerde weg. Hoe kunnen we daarentegen, vanuit onze verschillende religieuze achtergronden, gezamenlijk een constructieve bijdrage leveren aan een duurzame wereld? Je moet eigenlijk niet in Jezus geloven, in die persoonsverheerlijking en identiteitskwesies, maar met Jezus geloven in het Koninkrijk Gods. Het is die christelijke weg die we samen met andersgelovigen en ook niet-gelovigen zouden moeten gaan. Niet langer het kapitalistische gouden kalf aanbidden en daar omheen dansen, maar proberen meer met elkaar te dansen.

Ook het themanummer van TGL biedt enkele aanzetten tot de spiritualiteit die deze transitie dient te begeleiden. Ignace D'hert stelt vast dat de kerk het monopolie op spiritualiteit heeft verloren. Er ontstaan nieuwe vormen van samenhang. Daarin hebben de joods-christelijke traditie en ook Sint-Dominicus hun plaats.

Geloven doet ertoe

Wanneer heb je een vervuld leven? Cultuur, liefde, zinvol werk, maar ook godsdienst en levensbeschouwing kunnen er aanzienlijk toe bijdragen. Bij wie meerdere elementen hiervan ontbreken, treedt ontreding op wanneer compensatiemiddelen, zoals consumeren, hem of haar uit handen worden geslagen. Hier kan het geloof een rol spelen.

Er is een tijd geweest dat de christelijke godsdienst mensen bang en onmondig maakte. Denk aan de donderpreken van bepaalde predikanten. Of aan de bevoogding waaraan het kerkinstituut zich schuldig maakte. Een degelijke Bijbelexegese, een dienende Kerk en een warme gemeenschap vormen samen de basis voor een bevrijdende godsdienstigheid. De gelovige gaat zichzelf ervaren als deel van een groter zinvol geheel. In tegenstelling tot andere visies ziet hij zichzelf niet als zomaar op deze aarde geworpen. Hij mag er zijn, hij is gewild, gezien en aanvaard. De anderen beschouwt hij niet als 'de hel' (Sartre) maar als broers en zussen, tochtgenoten op weg naar een betere toekomst voor allen. Paus Franciscus werkt dat uit in zijn laatste encycliciek 'Fratelli Tutti'. Zonder dat dit de bedoeling was, wordt het geloof relevant. Naar de woorden van Willem Barnard:

*"Hij gaat u voor in wolk en vuur,
gunt aan uw leven rust en duur
en geeft het zin en samenhang.
Zingt voor de Heer een nieuw gezang."*

Waarmee we belanden in de christelijke liturgie. Daar vieren we samen het leven, in taal en teken. Daar voeden we ons aan het voorbeeld en de kracht van Jezus Messias. Daar beleven we onze verbondenheid met elkaar en met het Levensgeheim dat Jezus zijn liefste Vader noemde. We ontvangen er, op gezette tijden, de moed om door te gaan richting Gods nieuwe aarde alias een broederlijke wereldgemeenschap.

Doorbraak?

“Wordt 2021 de doorbraak voor duurzame consumptie in Europa? Minder autorijden. Kiezen voor de trein in plaats van het vliegtuig. Minder rood vlees en meer lokaal geproduceerd voedsel: enquêtes tonen een sterk groeiende interesse in duurzaamheid bij de Europese consument. De economische realiteit kan wel nog roet in het eten gooien.” (Thin Lei Win, IPS)

Volgens paus Franciscus loopt het kapitalistische economische model op zijn einde. De tijd is rijp voor de transformatie naar een solidaire economie. Twintig auteurs belichten dit langs verschillende zijden in het themacahier ‘Een economie van de hoop’. There Is An Alternative. We kunnen niet verder zonder ook rekening te houden met de sociale implicaties van economische oplossingen. Energiebesparende maatregelen mogen bijvoorbeeld niet te duur worden, anders valt een hele categorie mensen buiten de boot. (8)

In de titel van dit artikel staat ‘het decennium 2021-30’. Omdat we menen dat dit realistisch is. Economie is immers een taai beestje. Maar ook omdat België heeft ingestemd met de Europese ambitie om de uitstoot van CO² tegen 2030 met 55% te verminderen. Toch hopen we dat de transitie vlugger zal opschieten. Ons christelijk geloof kan daar een ernstige bijdrage toe leveren. Zal echter ook het katholicisme het komende decennium eindelijk haar eigen noodzakelijke transitie doormaken?

Rob

(1) Dirk Holemans, Een wedstrijd die niemand kan winnen, De Standaard, 2-3 januari 2021, p. 62-63

(2) De grootste verantwoordelijke voor pandemieën is onze levenswijze: drie vierde van het land en twee derde van de oceaan op deze planeet zijn aanzienlijk aangetast door menselijke activiteiten. Door bossen te vernietigen voor de landbouw en dieren te vangen of te doden voor de handel of consumptie, verstoren we het natuurlijke evenwicht in deze geïsoleerde leefgebieden. Zo plaveien we de weg voor virussen om hun gebied te verlaten en een nieuwe, veelvoorkomende gastheer te vinden. Dat gebeurt voornamelijk (maar niet uitsluitend) in gebieden met een rijke biodiversiteit, waar mensen dagelijks grote lappen bos vernietigen. Onze grootste vijanden zijn dus de intensieve boskap en de illegale handel in wilde diersoorten waardoor potentiële virussen naar alle windhoeken van de planeet worden gebracht. (bron: WWF)

(3) TGL, jaargang 76 n° 4 oktober-december 2020, Licap-Halewijn NV Brussel, 116 bladzijden. Nog veel meer over transitie kan je lezen bij Dirk Barrez, auteur en hoofdredacteur van www.Pala.be, een website die antwoorden zoekt voor een meer sociale, ecologische en democratische wereld.

(4) Steven De Foer, ‘En als die suffe Biden nu eens iedereen verrast?’, De Standaard Weekblad 16 januari 2021, p. 14

(5) Interview met Manuela Kalsky, ‘Het Koninkrijk Gods is ons toekomstideaal’, Tertio nr. 1.089-1.090, 23 december 2020, p. 12-13

(6) Frederique Vanneuville, interview met Irene van Staveren ‘Van neoliberalisme naar nieuw pluralisme’, Tertio nr. 1.089-1.090, 23 december 2020, p. 6-7

(7) Microfinanciering bestaat erin dat microkredieten worden uitgeleend aan groepjes (arme) mensen in plaats van aan individuen, zodat de bank zeker wordt terugbetaald.

(8) Het themacahier ‘Een economie van de hoop’ is uitgegeven door het Universitair Centrum Sint-Ignatius Antwerpen als extra-nummer van Streven, december 2020, 144 blz. Het is te downloaden of te bestellen via www.ucsia.org – klik op publicaties.

5. Willem Beekman - Openbaar geheim

Openbaar geheim, Christofoor, Zeist 2020, 154 blz., € 22,95.

Het gouden moment

Zijn wij ons met ons allen aan het verpoppen – is deze wereldwijde crisis de chaos tussen een achterhaald stadium van ontwikkeling, en een nieuw? Het moeilijkste moment is vaak het moment waarop het nieuwe, het écht nieuwe en totaal andere, zich kan aandienen, zegt Lisette Thooft. Dat leert de natuur ons, leest zij in het fascinerende boek Openbaar geheim van bioloog Willem Beekman.

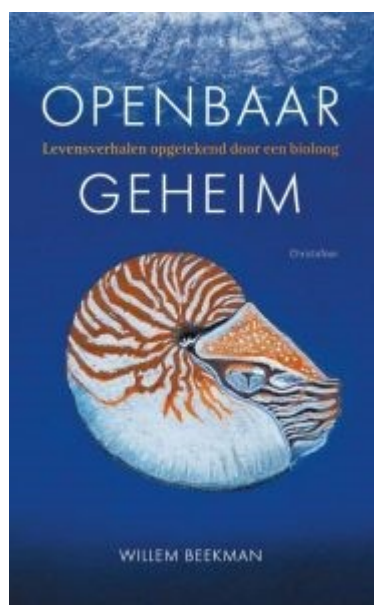
Rupsen doen niet veel anders dan eten, eten en nog eens eten. Daar worden ze steeds groter van en af en toe vervellen ze, waarna ze weer onverstoord verdergaan met knagen. “Als ik een rups was zou ik het vreselijk saai vinden,” schrijft bioloog Willem Beekman in zijn boek Openbaar geheim.

Tot ze stoppen met dat ‘flegmatische geknaag’ en zich gaan verpoppen. Ogen, poten, beharing, alles verdwijnt en er is alleen nog maar een kale, grauwe pop: “Een doodskest voor een overleden rups.”

Als jongen was de schrijver zo nieuwsgierig wat er binnenin die pop gebeurde, vertelt hij, dat hij er een opensneed. Wat zat erin? Snot. Smurrie. Brij. Niets dat nog herkenbaar is als onderdeel van een dier. Het bleek normaal en gezond.

“Dat is toch niet te geloven: tussen rups en vlinder zit een stadium van volledige chaos, waarbij alle organen verdwijnen en er een eiwitsoepje overblijft, een soort oersoep.”

En precies dan verschijnt er op de meeste poppen ergens een goudachtige of zilverige vlek of stip of streep. De biologische naam voor pop, chrysalis, betekent zelfs: van goud. Geen bioloog heeft er ooit een plausibele verklaring voor gevonden.

Ontreddering

Jarenlang is Beekman consultant geweest bij een outplacement bureau. Vaak zag hij ontreddering bij mensen die hun baan kwijt waren en zich moesten oriënteren op iets nieuws. Ze hadden vooral een probleem als ze per se wilden vasthouden aan de oude vorm – hun vorige status, het salaris waaraan ze gewend waren. Beekman vertelde ze dan over ‘het gouden moment’ – het stadium waarin de rups als het ware alles opoffert van zichzelf, om een nieuw wezen te worden.

“Wie is er bereid om voor een volgende fase in zijn of haar leven alle organen in te leveren, met huid en haar te kiezen voor de transformatie, voor de metamorfose?” schrijft Beekman. “Het vreemde is dat je op die momenten dat je met de rug tegen de muur staat totaal niet weet hoe het nieuwe er straks uit zal zien. Je kent wel de oude fasen (rups) maar niet de nieuwe (vlinder).” Het valt bij rupsen ook niet te voorspellen: sommige grauwe rupsen worden majestueus gekleurde vlinders, en kakelbonte rupsen kunnen veranderen in iets onopvallends.

Offer

Zijn wij niet net enorme rupsen? Het gaat in onze cultuur vooral om consumeren, consumeren, consumeren. Dat heet economie en die moet altijd maar groeien, anders raken we in paniek. Maar misschien zijn we langzamerhand uitgeknaagd..? En zitten we met ons allen in een gigantische doodskest van het oude?

Misschien wordt er wel een enorm offer van ons gevraagd – alles loslaten wat we hadden, en afwachten wat zich aandient. Misschien is dit wel, hoe moeilijk het ook lijkt, het gouden moment. En misschien mogen wij in de toekomst, net als die vlinders, “dansen in vrijheid van bloem tot bloem.”

6. Column - Pieter Delanoy

Net voor het belsignaal, helemaal op het einde van de vergadering van de pastorale werkgroep op school, viel de vraag. Alsof de moeilijkste vraag lekker voor het laatste gehouden werd in een misschien ijdele hoop dat de tijdsdruk zou zorgen voor een snel en vooral volledig antwoord. 'Wat gaan we doen met de vasten op school?'. Een vraag die in deze nillies nooit makkelijk te beantwoorden is, maar nu met corona misschien nog moeilijker is.

Het hoeft geen betoog dat de katholieke vasten al decennia in onbruik geraakt is. De traditionele periode van 'versterving' om je ziel te kuisen – een poetsbeurt voor de fouten die je maakte – of het 'toeleven naar de Goede Week als het nec plus ultra voor de trouwe gelovigen' wordt al jaren minder en minder onderhouden. In veel kerken klonk het steevast dat het 'de uitgelezen tijd' was om even stil te staan bij jezelf en vooral je gewoonten in vraag te stellen. Niet persé minder eten, al hoorde dat er ook bij – de 'goestjes' laten – maar vooral jezelf een spiegel voorhouden en beseffen dat we veel zaken als 'vanzelfsprekend' beschouwen.

Maar die innerlijke bevraging hebben we natuurlijk al gehad – toen we met onze neus op de feiten gedrukt werden tijdens die eerste lockdown. De voorbije maanden was niets meer evident en de kleine geneugten en de sociale contacten werden meer dan ooit gewaardeerd. De ziel van de vastenperiode hebben we dus eigenlijk al meegemaakt... en dat merk ik ook om me heen. Vrienden die de voorbije jaren vaste klant waren bij de moderne vasteninitiatieven zoals 'Tournée Minerale' denken er dit jaar twee keer over na. Heeft het wel zin of moeten we niet gewoon genieten van de kleine dingen van elke dag. Alsof het reinigen van onze ziel even kan wachten tot na corona.

Maar eigenlijk ben ik nu hetzelfde aan het doen als wat gebeurde op de pastorale werkgroep. Die ene vraag mooi aan de kant schuiven. Wat met de vasten anno 2021? Heel spontaan begon een aantal leerkrachten de vastenideeën – zoals de Kerk die al eeuwenlang voorschrijft – te hertalen naar vandaag. Goed bedoeld – dat zeker! 'Misschien kunnen we onze leerlingen aanmoedigen om te minderen... in hun gsm-gebruik of in hun schermtijd (al is dat natuurlijk wel heel dubieus in deze digitale lesweken)' Maar is dat echt waar de vasten om draait? Kunnen we daar echt onze jongeren – die al zoveel ontnomen worden – of gewoon iedereen om ons heen – kunnen we hen daar nog warm voor maken na alle opofferingen van de voorbije maanden?

De Bijbelse achtergrond van de vastenperiode is gewoon in de ratrace van het leven even tijd uittrekken om terug te gaan naar de kern van het leven en vooral van ons samenleven. Om weer stil te staan bij wat er echt toe doet.

Net voor het belsignaal – voor het einde van de vergadering – kwam als bij wonder het verlichtende idee. Als we onze leerlingen willen uitdagen om in deze coronaperiode – of gewoon deze tijdsgeest – te vasten, moet het gaan over de kern van het samenleven. Over opnieuw contact opzoeken met diegene die je eventjes uit het oog verloren bent. Over een bericht sturen naar diegene die het moeilijk heeft, of gewoon even bellen of face-timen. Over tijd nemen om aan mekaar toe te geven dat je je ook wel eens minder goed voelt en samen vooruit te kijken. Over een positieve noot laten klinken bij iemand die de moed wat verloren is. En gewoon genieten van de kleine zaken en daar blij om zijn.

Laat de vasten z'n werk maar doen! Het komt helemaal goed.

(Deze tekst werd door Pieter ook uitgesproken in het Radio 1-programma 'De toestand is hopeloos maar niet ernstig')

7. Daniël Vanhoutte (3) Het christendom in de kering der tijden

Waar ligt de oorzaak van de geloofscrisis en de kerkverlating in de westerse wereld? Er wordt bij deze vraag frequent verwezen naar het conservatisme van het Vaticaanse beleid en naar de schandalen van seksueel misbruik door geestelijken maar we denken eerder dat het probleem zich situeert op het domein van de geloofsleer en meer bepaald in een aantal theologische en dogmatische premissen die in een voorbijgestreefd cultuurpatroon zijn verankerd en die in onze tijd hun existentiële zeggingskracht hebben verloren. Het hoofdprobleem van het westerse christendom is eigenlijk noch min noch meer de geruisloze implosie van het traditionele godsgeloof.

Voor velen was dat voldoende om de Kerk definitief de rug toe te keren maar eigenlijk en jammer genoeg is dat het kind met het badwater weggooien. Veel klassieke begrippen i.v.m. religie, geloof, God en godsdienst zijn immers aan herziening toe en dat proces is ook al volop bezig. In zoverre religie breed gedefinieerd kan worden als “openheid voor een dieptedimensie van het bestaan” kunnen we blijven stellen dat de mens van nature een religieus wezen is en blijft. Hardnekkige pogingen van moderne atheïsten om religie te kelderen door het godsbestaan te ondergraven, zijn een slag in het water. Het denken over God in termen van bestaan of niet bestaan is niet meer relevant omdat men eerst moet verduidelijken wat men vandaag met het woord “God” bedoelt.

Het christendom is twintig eeuwen geleden in de schoot van het jodendom ontstaan en stapsgewijze tot een nieuwe godsdienst uitgegroeid. Als kind van het Jodendom moest het zijn plaats vinden tussen de vele andere godsdiensten en cultussen van de toenmalige wereld, waar ook allerlei vorsten een goddelijk statuut hadden verworven als Redder, Beschermers of Weldoeners van het volk. Ook in Rome was zich op hetzelfde ogenblik een tendens naar vergoddelijking van de keizer aan het ontwikkelen. In de brede hellenistische cultuur waren er ten tijde van Jezus ook nog andere rondreizende predikers en wonderdoeners die als “gezant van God” werden aanzien. Zo werd o.a. Apollonius van Tyana eeuwenlang als tegenpool van Jezus uitgespeeld. En na een paar eeuwen van felle theologische discussies over de vraag of Jezus zelf God, mens of God-mens was, werd Jezus in de grote concilies van de vierde en vijfde eeuw als “Zoon van God” erkend en werd ook de tekst van een algemeen Credo vastgelegd.

Jezus van Nazareth heeft geen eigen geschriften nagelaten. Het christendom is niet gebaseerd op teksten die zagezegd rechtstreeks van God komen, ook al zegt men dat de Bijbel “het woord van God” is. De basisteksten van het christendom zijn na de dood van Jezus geschreven en verspreid. De evangelies hebben noch een biografische, noch een historiografische bedoeling maar zijn in eerste instantie geloofsgetuigenissen. Bovendien bevatten deze teksten tal van niet-authentieke uitspraken en feiten, die aan Jezus werden toegeschreven om zijn goddelijke zending te illustreren. Maar historisch onderzoek en kritische tekstanalyse kunnen niet fungeren als grondslag voor “de waarheid” van het christelijk geloof. De waarheid van het christendom is noch van historische noch van wetenschappelijke maar van religieuze aard en heeft niet een intellectuele maar een existentiële betekenis. Toch kan niet ontkend worden dat het christendom concrete historische wortels heeft: de Christus van het geloof kan niet ontstaan zijn zonder link met de historische Jezus van Nazareth. En dat optreden heeft “iets nieuws” in de geschiedenis gebracht, waardoor de historische Jezus is kunnen uitgroeien tot de Christus van het geloof.

Wat kan er dan zo bijzonder geweest zijn aan die Jezus van Nazareth, dat hij nu al twintig eeuwen zonder onderbreking mensen bezielt en een stempel drukt op de geschiedenis? Men heeft hem in de

loop der tijden allerlei fascinerende epitheta toegekend zoals Heer, Messias, Gezalfde, Verlosser, Heiland, Mensenzoon, Zaligmaker en niet in het minst de bijzonder merkwaardige titel van “Zoon van God”. Wat is er tweeduizend jaar geleden gebeurd binnen ons heelal, op onze planeet aarde, in dat kleine landje in het Midden-Oosten, bij dat onooglijk volkje, in een nog onooglijker provincienest, in een doodgewoon timmermansgezin? Hoe is het mogelijk dat deze man de grondslag vormt van een beweging die is uitgegroeid tot een wereldomspannende organisatie? Hoe komt het ook dat niets of niemand er tot nu toe in geslaagd is deze organisatie structureel of ideologisch te ontmantelen?

Het christendom van onze voorouders was sterk gericht op de bovennatuur, de eeuwigheid en het hiernamaals. Deze gerichtheid ging vaak samen met een uitgesproken minachting voor het aardse, het materiële en het lichamelijke. Daarom werd een levensstijl gepredikt van ascese, versterving en boete. Het hoogste levensideaal was gelegen in de toetreding tot “de geestelijke stand”, waarmee men zich symbolisch uit de wereld terugtrok. Een goede christen in traditionele zin was iemand die veel naar de kerk ging, veel en dikwijls bad, actief deelnam aan devotiepraktijken, lid was van kerkelijke genootschappen, geabonneerd was op stichtelijke bladen en regelmatig een milde gift deed voor een missionaris of een caritatieve organisatie. Dat christendom vertoonde een hoge graad van verkerkelijking en maatschappelijke verzuiling.

Vandaag de dag wordt het christendom in de westerse wereld met een heel andere context geconfronteerd, met name deze van het militante atheïsme, het biogenetisch determinisme, het wetenschappelijk positivisme, het economisch materialisme, de politieke democratie en de filosofie van de individuele zelfontplooiing en zelfbeschikking. In de huidige context lijkt de vraag of Jezus al dan niet als God moet erkend worden even achterhaald als de vraag of God al dan niet “bestaat”. Het gaat ook niet meer over de vraag welke godsdienst de ware of de beste is maar over de meer algemene vraag of godsdienst al dan niet nog kan bijdragen tot zingeving van het menselijk bestaan.

Godsdiensthistorisch gezien is het fenomeen “Jezus” de belichaming van een nieuwe fase van religieus bewustzijn in de joodse traditie. Het nieuwe was gelegen in de overtuiging dat het verbond van Jahweh met zijn volk en de belofte van een heiland in de persoon van Jezus tot vervulling waren gekomen en met Hem tot voltooiing moesten worden gebracht. In de prediking van Jezus was de komst en de nabijheid van het rijk Gods een belangrijk thema maar de idee van “de vervulling van de tijden” werd door het joodse establishment niet aanvaard en Jezus werd door zijn eigen volk niet erkend als de beloofde Messias. Voor christenen daarentegen lag de essentie van het nieuwe geloof in de idee van “incarnatie”, de menswording van God (*verbum caro factum est*). Incarnatie betekent dat God uit zijn hemel is neergedaald en zich in de aardse werkelijkheid in de gestalte van een mens heeft geopenbaard.

De christelijke idee van incarnatie is niet alleen het centrale dogma van de christelijke leer maar is – ruimer bekeken – ook een mijlpaal in de globale ontwikkeling van het religieuze denken van de mensheid. Als God inderdaad in de persoon van Jezus van Nazareth mens is geworden, wil dat ook zeggen dat God zelf bij wijze van spreken “geseculariseerd” is. Hiermee is in het christendom het oeroude religieuze dualisme overwonnen. De incarnatie van God in de mens Jezus betekent het dempen van de kloof tussen God en mens, tussen natuur en bovennatuur, tussen hemel en aarde, tussen het heilige en het profane. De menswording van God is de aanzet tot de vermenselijking van de religie. En dat heeft verregaande consequenties.

Er zijn tekenen dat zich vandaag de dag binnen het christendom tussen theïsme en atheïsme een derde weg aan het ontwikkelen is die we kunnen omschrijven als “seculier christendom”. Het gaat om een concept dat een alternatief biedt voor de tot nu toe hoogst dubieuze invulling van het begrip “secularisatie”. Voor christenen biedt de Jezusfiguur een mensbeeld dat in alle opzichten transcendent is ten opzichte van het modernistische pantheon van sterren, modellen, vedetten, idolen en afgoden.

Hedendaagse christenen vinden in Jezus en het evangelie de inspiratie voor een roeping tot volle en waarachtige humaniteit. Voor christenen is Jezus de mens die zijn levensbestemming niet vindt in narcistische of voluntaristische zelfontplooiing maar in onvoorwaardelijke liefde en radicale dienstbaarheid.

Met het begrip “seculier christendom” nemen we niet alleen afscheid van het oeroude religieuze dualisme maar geven we aan het begrip “secularisatie” zelf de positieve betekenis van “vermenselijking” in plaats van het pejoratieve “verwereldlijking”. Niet voor niets is de idee van menswording de kern van het christendom. In dit perspectief zijn processen van theologische ontmythologisering geen bedreigingen meer maar fasen van een logisch proces dat evolueert naar een religieus paradigma dat gebaseerd is op de verwevenheid van incarnatie en secularisatie. Het is dus hoog tijd dat we secularisatie als een positieve uitdaging beginnen te zien.

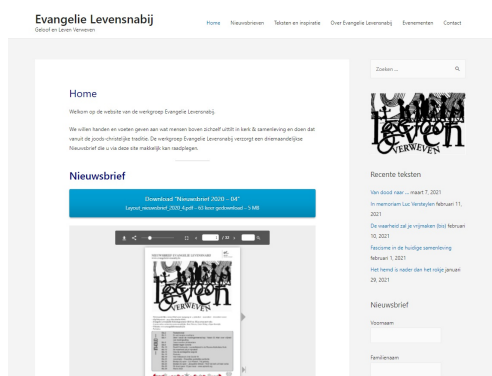
Wat aan de hedendaagse cultuur van de moderniteit ontbreekt is een dimensie van spiritualiteit. Het is aan de godsdiensten om de kloof tussen het klassieke theïsme en het moderne atheïsme te overbruggen. In de persoon van Jezus van Nazareth openbaart zich een mensbeeld dat verwijst naar “het rijk Gods” als de vervulling van het diepste verlangen van de mens naar ware en volle humaniteit zoals Jezus die heeft verkondigd en voorgeleefd. Jezus heeft trouwens niet gezegd dat het rijk Gods in de hemel of in het hiernamaals is, hij heeft wél gezegd: “Het rijk Gods is midden onder u”. Het rijk Gods is dus – hoe uitdagend en controversieel dit ook klinkt – een seculier project van humaniteit en moraliteit, van goedheid, schoonheid en waarheid, van gerechtigheid en vrede, van vergeving en verzoening, van geloof, hoop en liefde. De ware secularisatie is niet begonnen bij de filosofen van de Verlichting maar bij de geboorte van Jezus van Nazareth.

Volg Evangelie Levensnabij Online

Ook jij kijkt elke drie maanden reikhalzend uit naar de nieuwe nieuwsbrief van Evangelie Levensnabij?

Wist je dat je sinds kort ook extra bijdragen van onze redactie kan lezen op onze website en zelfs ontvangen in je mailbox?

Deze dienst activeren is eenvoudig en doe je door naar onze website te gaan (www.evangelielevensnabij.be) en onderaan de pagina het formulier in te vullen.

Wanneer je dit gedaan hebt, ontvang je een mailtje waarin je je gegevens kan bevestigen. Van zodra je dit gedaan hebt ontvang je telkens een email wanneer we een nieuw artikel op onze website beschikbaar maken. Deze extra bijdragen op onze website zijn enkel daar te vinden en verschijnen dus niet in onze reguliere nieuwsbrief! Op onze website vind je alle vorige nieuwsbrieven en ook artikels die deze nieuwsbrief niet haalden.

8. In memoriam Luc Versteylen

(1) Rob

'In memoriam' versta ik hier letterlijk: hoe herinner ik me Luc Versteylen?

Als een van de mensen naar wie ik opkeek en die hun stempel op mij hebben gedrukt: dat waren Helder Camara, Oscar Romero, Jacques Gaillot, Jef Ulburghs, Jo Hanssens en dus ook Luc Versteylen. Niet toevallig allemaal priesters: ze boden me inspiratie om mijn eigen priester-zijn te beleven en gestalte te geven. Allen heb ik ze ontmoet: soms eenmalig (Romero in Brugge), anderen beperkt in tijd (Camara en Gaillot), nog anderen in een werkgroep (Hanssens in de Seinploeg), soms mocht ik hen vriend noemen (Ulburghs in Wereldscholen). Allen ben ik dankbaar, al heb ik die dankbaarheid waarschijnlijk veel te weinig uitgesproken.

Luc Versteylen dus ook. Ik heb teksten en boeken van hem gelezen: Kartouchke, Levenslessen onder de titel 'Leren leven', Wij hebben ze niet meer alle vijf, De Paradijs Ervaring, 'groene' tijdschriften waarop ik geabonneerd was, zijn cursiefjes in Kerk & Leven ('Alle paarden hebben aan de wedstrijd deelgenomen'). Hij kwam een catechese geven aan de vormelingen in Ieper. Daar vertelde hij het verhaal van de 3 levens en leerde ons zingen, op een melodie van Mistero Buffo, 'En we leven met ons ogen open'. Iets wat ik sindsdien – voor het eerst? – geprobeerd heb. Ik interviewde hem, via de telefoon, over de betekenis van 'Agalev' voor een artikel in de Seinkrant. Ik beluisterde hem op vormingsdagen. Ik zat met hem in bijeenkomsten van 'Priesters en Religieuzen voor Gerechtigheid en Vrede', o.a. in de Brouwerij van Viersel.

Achteraf oogt het indrukwekkend, maar dat was het niet. Het lag gespreid over tientallen jaren. En vooral: ik heb nooit een persoonlijke relatie met hem gehad. Ik bewonderde zijn ideeën, zijn activisme, zijn creativiteit en zijn ongebondenheid. Terzelfdertijd vond ik dat hij beter kon spreken dan luisteren – er mag toch ook enige relativisering bij zijn –.

De manier waarop hij christen was heeft mij bemoedigd en geïnspireerd. Zowel inhoudelijk (soberheid, samenhang, de groene beweging), als de manier waarop (het is 'te doen'). Ik heb nooit de behoefte gevoeld om hem te kopiëren. Wat ten andere onmogelijk was. Luc Versteylen s.j. was origineel zichzelf.

Sommige aspecten van zijn rijke leven blijven hier buiten zicht. Dit cursiefje wil een eerbetoon zijn en een blijk van oprechte erkentelijkheid.

(2) Bart

De naam Luc Versteylen viel voor het eerst in mijn leven op mijn vijftiende. In het schooljaar 1982-1983 hadden wij in de patersschool (Don Bosco) waar ik naartoe ging een lekenleerkracht-godsdiensdienst die heel bewust gebruikt maakte van "lessen" uit het 'Paradijsboek' van Versteylen. De "op-de-muur-van-het-station-les" bijvoorbeeld en nog "de-stervende-egel-les". Het maakte grote indruk op deze toenmalige puber en dus ging ik op zoek naar dat boek dat "door Rome verboden was geweest". Het stond op de Index of had erop gestaan want had geen "imprimatur nihil obstat" gekregen. Ik vond die dikke "groene turf" in de Wereldwinkel te Kortrijk en heb het gelijk "verslonden".

Toen ik voor de VRT-radio werkte in de jaren-1990 en we voor een bepaald programma van 'Cartouchke' een rubriek wilden maken, kreeg ik hem voor het eerst te spreken, in het jezuïetencollege te Borgerhout.

Dezelfde dag, na het gesprek, voerde ik hem naar de Oude Brouwerij te Viersel, Versteylen reed bij mijn weten niet zelf met de wagen, en ik beleefde er enkele uren 'leven in de brouwerij'. Ik herinner me het glas zuiver pompwater bij aankomst, de ruimte waar de schrijfgesprekken plaatsvonden, de plonsvijver

waar je een “waterwacht” meekreeg als je niet mee naakt in de vijver sprong vóór het middagmaal, de opgetuigde stoel waarin meisjes die voor het eerst ongesteld waren werden rondgedragen... Een wondere wereld waar ik mij toch wat onwennig voelde in tegenstelling tot de andere aanwezigen. Later, hij was toen toch al van een zekere leeftijd, maakte ik hem mee toen een grote studiezaal derdejaarsleerlingen aan zijn lippen hing toen hij het verhaal vertelde van de ‘speedboot die op het eiland afstevende’...

Tijdens een Ontmoetingsdag van Evangelie Levensnabij presteerde hij het om op het middaguur het Angelusgebed aan te heffen: ‘De Heer heeft aan Maria geboodschapt’, waarop de aanwezigen: “En zij heeft ontvangen van de Heilige Geest...”. Versteylen: “Dit kan enkel nog in West-Vlaanderen...”. Nog later las ik een boek van zijn hand over stervensrituelen die mij tot vandaag van pas komen bij het werk dat ik dagelijks mag doen. Hij had het hoegenaamd niet voor het ‘glinsterding’ dat bij veel uitvaartondernemers gebruikt wordt bij het zegenen van een lieve dode, vond terecht dat “voor het heilige niet betaald dient te worden”, de ‘stoelgeldsituaties’ enorm storen enz.

Ik was langdurig geabonneerd op de ‘velletjes voor verdere voeling’ die vroeger met de post kwamen en kreeg tot op het einde via mail de ‘morgengroet’ van raho rahiti zoals hij al een tijd ondertekende. Dit was het laatste bericht:

***" het komt goed het wordt
allemaal helemaal goed
alles zal goed zijn "
raho rahiti***

@

***woensdagavond 10 februari 2021 is luc rustig naar zijn derde leven overgegaan
u elke zondag een morgengroet sturen was voor hem een grote vreugde
dank voor alle vriendschap***

Ik weet wel zeker dat Luc Versteylen voor veel mensen, ook lezers van deze Nieuwsbrief, van grote betekenis is geweest tijdens hun leven. Hij heeft ertoe bijgedragen dat ze ‘anders zijn gaan leven’. Hulde! Dat hij nu verder vrede en rust (!) moge vinden bij zijn Zaligmaker die hem er levenslang toe inspireerde “zegenend bij de mensen te zijn”.

Partenia

Ter inleiding

“Nu het leven moeilijk is geworden, hebben mensen veel behoefte om feest te vieren. Ik zal in Parijs blijven omdat de huidige situatie onzeker is. Ik kan wel nog binnen in de gevangenis.” Aldus Mgr. Gaillot in een mail van 16 december laatstleden, met in bijlage een bezinning bij het Kerstfeest. We zijn ondertussen wel op weg naar Pasen, maar de inhoud ervan is nog niet gedateerd. Het is een eerste bijdrage.

Daarna volgen twee teksten van hem die begin februari arriveerden. Brandend actueel! In de mail zelf schrijft hij:
“Hoe is het mogelijk dat veel christenen de rijkdom niet ontdekken van het delen van het woord van God, de aanwezigheid van Jezus in het volle leven, met de zieken, de gevangenen, met hen die honger en dorst kennen, met de migranten? Niet alles vindt plaats in het kerkgebouw. Er zijn niet alleen plaatsen waar liturgie gevierd wordt, er zijn ook plaatsen waar gelééfd wordt.”

Kerstmis is het feest van de mensheid

Ik zeg het ieder jaar opnieuw, en zo beleef ik het ook: een onwankelbaar geloof in de mens, een onaantastbare liefde voor het leven.

Ja, Kerstmis is het feest van de mensheid. Niet van de mens die zou heersen over de schepping, maar van de broze mens, de mens die afgezien heeft, maar een onvervreemdbare waardigheid bezit. De mens die in deze lockdowntijd slecht in zijn vel zit, die lijdt onder eenzaamheid, zich depressief voelt, de mens die het slachtoffer is van de wreedheid van zijn evennaasten.

In de gemeenschap waarin ik leef heeft een verantwoordelijke een mooie groene krans gehangen aan de deur die uitgeeft op straat. Het is een traditie die voorbereidt op het kerstfeest. In het midden van die krans heeft hij deze woorden geschreven: “Mens worden”. Een prachtige uitnodiging! Maar die niet bij iedereen in de smaak valt!

Kerstmis is het feest van de mens: van de mens die er behoefte aan heeft herkend te worden, welkom te zijn, verdedigd te worden, graag gezien te worden. Op kerstdag zou niemand alleen gelaten mogen worden.

In ons brevier zingen we deze liturgische hymne:

Wie toch is die God
waarvan niemand kan houden als hij niet van de mens houdt?
Wie toch is die God
die men zo hard kan kwetsen als men een mens kwetst?

Je kan nooit een mens in de steek laten om naar God te gaan. Het echte heiligdom waarin de godheid woont is de mens. Zoveel mensen denken dat God buiten deze werkelijkheid staat, veraf, uit hun leven afwezig is, terwijl hij verlangt in hen geboren te worden en te mogen blijven. Kerstmis is de dwaasheid van God die mens wordt om in ons te blijven.

Kerstmis is ook het feest van al wat leeft in de schepping. Wanneer God het gelaat van een mens aanneemt, krijgt onze Aarde er een nieuwe waardigheid bij. Alles wat geschapen is heeft ermee te maken. Een nieuwe wereld is mogelijk.

Het kind van Betlehem wordt Prins van de Vrede genoemd. Vrede voor de mensen van goede wil en Vrede voor de schepping. Zalig Kerstfeest!

Jacques Gaillot, bisschop van Partenia – 11 november 2020

De mens eerst

Het gebeurde tijdens een maaltijd. Mijn tafelbuur, een priester, vertelt dat hij een petitie ontvangen heeft om te ondertekenen: “Men vraagt om de opening van de plaatsen voor de eredienst te vervroegen. Wat denk je daarvan?”

Dit soort vragen ergert mij. Ik kan zo moeilijk verdragen dat de Kerk aan zichzelf denkt, om zichzelf bekommerd is. Andere zaken zijn veel dringender. Stel je voor dat de plaatsen voor de eredienst zouden mogen opengaan vóór de bars en restaurants!

Het is niet de eredienst die op de eerste plaats komt. Evenmin de religieuze praktijk. Wat de man van Nazaret het meest interesseert, dat is niet de godsdienst, maar een wereld die meer menselijk is, meer solidair, rechtvaardiger. Zijn geluk bestaat erin ons allen gelukkig te zien, de laatsten op de eerste plaats. Hij is gekomen om de verdrukten te bevrijden. Bevrijden is zijn missie, niet restaureren.

Christen zijn, dat is gepassioneerd bezig zijn met de mens. Vandaag, met die pandemie, zitten zoveel mensen zonder werk, kunnen zoveel gezinnen hun huur niet meer betalen, weten zoveel mensen – samen met hun kinderen – wat honger is, ziekte en eenzaamheid ... Het mooie risico dat de Kerk kan lopen bestaat erin aan hun zijde te staan. Zonder aarzelen. Zonder wachten. De Kerk is nooit zichzelf zonder de armen.

Mijn buurman wacht op mijn antwoord: “Ik zou in elk geval zulk een vraag niet ondertekenen. Het belangrijkste is niet dat we weer van start kunnen gaan zoals voorheen. Het komt erop aan naar hen te gaan die door het leven gekwetst zijn. De mens eerst.”

Jacques Gaillot, bisschop van Partenia – 28 april 2020

De tijd van erna

De hoop herleeft bij de gedachte dat in de loop van dit nieuwe jaar de vaccinatie de pandemie zal kunnen doen stoppen. Na de beproeving van de lockdown, het ontbreken van menselijke contacten, de inperking van onze vrijheid van komen en gaan, om te werken, om feest te vieren... dromen wij dat een klein beetje leven van ons weer mensen zal maken die volop in vrijheid leven. De droom dat we “de schaduwen van een gesloten wereld” (paus Franciscus) zullen kunnen verdrijven.

‘De tijd van erna’ zal komen, hij zal in onze handen gelegd worden, hij zal ons toebehoren. Het zal erop aan komen iets nieuws te beginnen en niet in herhaling te vallen.

Een woord uit psalm 90, vers 12, heeft me licht verschaft tijdens de lockdown: “Leer ons dan zo onze dagen waarderen, dat wij er wijze mensen van worden” (vertaling Huub Oosterhuis & Michel van der Plas). Ik heb de indruk dat we ‘onze dagen waarderen’ (naar waarde schatten) op drie manieren kunnen realiseren:

Leven in het hier en nu: met menselijkheid, eenvoud, tederheid. Elke dag zijn er zo’n mooie, schitterende momenten van menselijkheid! In sms’jes kwam vaak de vraag terug: “Wat doet u zoal in die dagen van lockdown?” Ik antwoordde dan met een simpel woord, “Ik leef”, want het leven is ongelooflijk rijk! De dagelijkse taken opsommen zou geen recht doen aan de rijkdom van het leven.

Leven in het voorlopige: heel wat projecten, uitnodigingen, engagementen... vallen een na een in het water. De toekomst ontsnapt ons. Mensen verliezen de wil om te controleren, afficheren geen zekerheden meer. Mensen ontdekken dat ze breekbaar zijn en machteloos, dat ze gewoon samen met anderen onderweg zijn.

De toekomst openhouden: het avontuur van het leven is nog niet afgelopen. Elke dag heeft weer iets te bieden. In de gemeenschap waarin ik leef zijn er bejaarden die door hun manier van zijn laten zien dat je zelfs als je oud bent geboren kunt worden. De liefde is het enige wat niet ouder wordt in hen. Zij zetten hun leven in bloei, want “zij hebben geleerd hun dagen te waarderen”.

Jacques Gaillot, bisschop van Partenia – Parijs, 15 januari 2021

Een bisschop dicht bij armen en verdrukten

Het eerste deel van dit interview verscheen in het vorige nummer van Partenia. Het eindigde met het verhaal van Jacques Gaillots legerdienst in Algerije, en met dit samenvattend zinnetje: ‘Algerije heeft me geweldloos gemaakt en heeft me het belang geleerd van de dialoog met de islam: een echt “seminarie”!’

Daarop gaat de interviewer verder:

Vandaag is die kennis van de islam meer dan ooit onmisbaar.

Helemaal akkoord. Ik ben altijd met de islam in gesprek gebleven, moslimfamilies maken deel uit van mijn leven. Na Algerije heb ik mijn studies verdergezet. Ik werd naar Rome gestuurd, in de tijd van die goeie paus Johannes die een nieuwe lente teweegbracht in de Kerk. Men kon voelen dat veel zaken mogelijk werden. Echt mooie jaren! Vaak kwamen bisschoppen en theologen naar Rome om het concilie voor te bereiden. Ik ben naar mijn bisdom teruggekeerd om in 1961 in Langres tot priester te worden gewijd. Daarna heb ik opnieuw een jaar doorgebracht in Rome, en ben er weer uit vertrokken op het moment dat het concilie geopend werd. Ik heb het geluk gehad een priester van het concilie te zijn en me te leren openstellen voor de wereld: “De vreugde en de hoop, het leed en de angst van de hedendaagse mens, vooral van de armen en van alle lijdenden, zijn ook de vreugde en de hoop, het leed en de angst van Christus’ leerlingen; en er is niets echt menselijks, of het vindt weerklink in hun hart. “ Dat conciliewoord zette me in vuur en vlam.

Stond dat in die tijd op het studieprogramma?

Absoluut. Het concilie vernieuwde alles diepgaand. Je kon er niet omheen. Onze bisschoppen gaven ons dit ordewoord: “Maak dat het concilie ingang vindt!” Ik heb mijn pelgrimsstok ter hand genomen en verzorgde veel avonden en sessies over het concilie, in het bijzonder over de Kerk in de wereld van vandaag, over de priesters en de liturgie.

Uw eerste post?

Professor op het grootseminarie van Chalons-en-Champagne, dat daarna aan dat van Reims werd toegevoegd. Zeven jaar lang heb ik les gegeven in Reims, de stad waar Mgr. François Marty de graaggeziene aartsbisschop was.

U bent onmiddellijk betrokken geweest bij de priesteropleiding van die tijd?

Ja, terwijl ik tegelijk naar Parijs werd gestuurd om er drie dagen per week de cursussen te volgen van het Instituut voor Liturgie. Daarna werd ik benoemd tot directeur van het IFEC (vormingsinstituut voor wie betrokken is bij de priesteropleiding: Institut de Formation pour les Educateurs du Clergé) en tot secretaris van de bisschoppelijke commissie van de clerus voor de seminaries.

Wat ik vooral graag deed, was bij mensen op het terrein gaan. Ze zagen er echt naar uit om te vernemen wat het concilie zei en stelden veel vragen.

Het is verbazend te zien, met name bij heel wat ontmoetingen met priesters in Bretagne, hoeveel moeite sommigen in hun parochie gehad hebben om het Latijn los te laten...

Op de avonden over de liturgie kwam steevast de kwestie van het Latijn op tafel. Ik antwoordde toen: "Het is niet gemakkelijk voor mij! Ik heb mijn studies in het Latijn gedaan. De mis in het Latijn celebreerde ik van buiten en had geen missaal nodig. Maar toen men in Frankrijk het muntsysteem veranderde, toen de oude Franse frank de nieuwe Franse frank werd (nvdr : in 1961, 100 frank werd 1 frank), was het ook moeilijk. Dan was men voortdurend met hoofdrekken bezig! Ook daarvoor was tijd nodig, en we zijn het gewoon geraakt."

Is het geen mooie zaak dat de mensen in hun eigen taal de schoonheid van de liturgie ontdekken? Misschien heeft men niet genoeg uitleg gegeven? Ik hou er een goede herinnering aan over.

En dan was er mei '68. Dat is een aardverschuiving geweest die ons allemaal dooreen heeft geschud. Ik heb dat toen in Reims als een nieuw Pinksteren beleefd. In de talrijke ontmoetingen was niemand bang voor de andere. We stonden allemaal op gelijke voet. Allemaal mensen gelijk. De maskers vielen af. Het woord was vrij. Spontaan werd iedereen een 'jij'. Zulke momenten zijn zeldzaam!

Maar voor gezagsdragers en bisschoppen was het een waarschuwing dat er storm op komst was. Ik heb gemerkt dat de vruchten die ik van het concilie had verwacht, uitbleven. Priesters traden in het huwelijk, seminaries werden gesloten, kerken liepen leeg... De vruchten waren er niet... Toen heb ik begrepen dat het concilie een begin was en dat we in gesprek moesten gaan met de moderne samenleving. Uitleg geven en zich aanpassen was niet voldoende. Dat was te gemakkelijk. We moesten ons bekeren om nieuwe wegen te kunnen gaan, om creatief te zijn en verder te gaan dan wij ons ooit hadden voorgesteld. We moesten de oude zakken achter ons laten, zoals Jezus het vraagt, want "Nieuwe wijn in nieuwe zakken".

Zo dacht ik dat het sociaal statuut van de priester aan verandering toe was. De seminaries vernieuwen was niet voldoende. Ik droomde ervan dat binnen de Kerk van Frankrijk, christelijke gemeenschappen, samen met hun bisschop, het initiatief zouden kunnen nemen om mannen of vrouwen met ervaring, al of niet gehuwd, en die een job hadden, een beroep, tot het priesterambt te roepen. Voor een bepaalde periode.

Ik werd tot bisschop benoemd in 1982, nadat ik vijf jaar lang algemeen vicaris was geweest in Langres. Een nieuwe wereld ging open. Pas aangekomen kwam nogal wat op mij af!

Een jonge man komt bij me en zegt: "Ik ben veearts, en gewetensbezwaarde. Ik heb een proces aan mijn been in Evreux. Ik kies voor de geweldloosheid, en ga niet in op mijn oproep voor het leger. Zou u naar de rechtbank willen komen?" In die tijd was er nog geen statuut voor gewetensbezwaarden. Ik ga naar de rechtbank en kom daar terecht te midden van heel wat jonge mensen, vanuit de wijde omtrek. Een Parijse advocaat dacht er goed aan te doen in zijn pleidooi uit te roepen: "Mijnheer de voorzitter, tussen al die jonge mensen bevindt zich de nieuwe bisschop van Evreux!" Mijn aanwezigheid had het slechtst denkbare effect op de rechters, die de zwaarst denkbare straf voor een dienstweigeraar oplegden. Gelukkig ging die jonge man in beroep. In Rouen werd hij vrijgesproken. In de pers kreeg ik het verwijt mij te distantiëren van de gevestigde orde.

Hoe komt het volgens u dat men u tot bisschop benoemd heeft, aangezien ze toch wisten hoe u zich opstelde?

Naar de rechtbank gaan om het op te nemen voor een gewetensbezwaarde lijkt me geen tegen-indicatie om bisschop te worden. Dat een bisschop gezien wordt als iemand die zich distantieert van de gevestigde orde, is dat geen goede zaak? Naar mijn aanvoelen, als een bisschop het opneemt voor de zwakkeren, dan brengt hij de macht van hen die het voor het zeggen hebben aan het wankelen.

(wordt vervolgd)

9. Stem vanuit de moslimgemeenschap: Yassin El Attar

We zijn ondertussen een jaar ver in de coronacrisis. De impact op ons persoonlijk leven is enorm. Grootouders, tantes, ooms, neven, nichten. We hebben ze allemaal al maanden niet meer kunnen ontmoeten. Het zorgeloos, gezellig samenzijn met vrienden en familie lijkt een verre herinnering naar lang vervlogen tijden. Ook mijn laatste collectieve gebedsmoment is een moskee dateert al van meer dan een jaar geleden. Wat ondenkbaar leek, is ondertussen een heel normale realiteit. Dat roept de vraag op, wat wordt straks, eens het virus eindelijk onder controle is, het nieuwe normaal?

Het voorbije jaar waren de moskeeën, net als alle andere huizen van eredienst, gedurende lange periodes gesloten. Zoals ik al vertelde in één van mijn vorige bijdrages sloten we de moskee preventief enkele dagen voor de eerste lockdown. Tijdens de eerste weken organiseerden we verschillende online-preken en Q&A-sessies. Tijdens de ramadan waren er take-away-iftars en een online educatief aanbod. We deden ook huisbezoeken bij verschillende kwetsbare mensen in onze gemeenschap en bij niet-moslims. Op het Suikerfeest brachten we zoete pakketjes rond bij kinderen uit onze gemeenschap. We probeerden de verbondenheid en het samenzijn van een normale ramadan na te bootsen, maar slaagden daar zeker niet helemaal in. Daarentegen was deze ramadan wel een unieke opportuniteit om aan diepgaande en langdurige introspectie te doen en het spirituele aspect meer ruimte te geven. Tijdens andere ramadans is daar vaak veel te weinig tijd voor in de marge van alle praktische besognes die we hebben in het moskeebeheer.

De Kortrijkse moskee ging heel voorzichtig, gedeeltelijk, opnieuw open vanaf juli, terwijl dat al een maand eerder opnieuw toegelaten was. Een moskeebezoek was niet langer een zorgeloos moment van bezinning en spiritualiteit, de rode draad doorheen elk bezoek was gezond blijven: mondkapjes, contactlijsten, ontsmettingsgel, eigen bidtapijtjes, afstand houden, bezoekerstellingen... Ik heb voor mezelf beslist om tijdens die periode de moskee niet meer te bezoeken en mijn gebeden individueel thuis te doen. Ik wilde enerzijds geen risico nemen om de, vaak oudere, bezoekers in de moskee te besmetten of daar zelf besmet te raken en kwetsbaren in mijn omgeving te besmetten. Een moskeebezoek verliep toen erg veilig, maar een nulrisico bestaat natuurlijk niet. Daarnaast was er slechts een bepaald aantal bezoekers toegelaten in de moskee, ik wilde solidair zijn door mijn plaats af te staan aan mensen voor wie het misschien belangrijker is om in de moskee te kunnen bidden. We wachtten vol ongeduld af tot er verder versoepeld zou worden en we terug zouden kunnen keren naar het nieuwe normaal.

De tweede lockdown was voor iedereen een grote klap. De moskee ging opnieuw volledig dicht. Net zoals in de ganse maatschappij was het contrast met de eerste lockdown binnen de moskee en de moslimgemeenschap groot. Corona was geen nieuw gegeven meer, de mensen waren het beu, het enthousiasme om er het beste van te maken was wat weg. We bereikten minder mensen met ons onlineaanbod en solidariteitsacties kwamen niet meer van de grond. In december oordeelde het Grondwettelijk Hof, na een klacht van enkele joodse organisaties, dat de coronamaatregelen een inbreuk waren op de vrijheid van religie en paste de overheid de coronarichtlijnen aan. Sindsdien mogen gebedshuizen opnieuw de deuren openen, voor een maximum van 15 personen en met dezelfde strenge voorwaarden zoals in de zomer. Enerzijds kwam dit binnen als een gevoel van erkenning, het Hof begreep dat vrijheid van religie niet alleen fundamenteel recht is (zoals onderwijs, vereniging, beweging...) maar dat geloofsovertuiging ook onlosmakelijk verbonden is met het zijn van gelovigen. Voor diepgelovige personen zijn aanbidding en geloof even belangrijk als eten en drinken. Anderzijds besloten we als moskee om de deuren toch niet opnieuw te openen. We wilden de Kortrijkse moslims beschermen in deze tijden van hoge besmettingscijfers.

Het ligt praktisch ook moeilijk om de deuren open te stellen voor 15 personen terwijl we in Kortrijk meer dan 5000 moslims tellen die van ons afhankelijk zijn voor de uitoefening van hun gebeden.

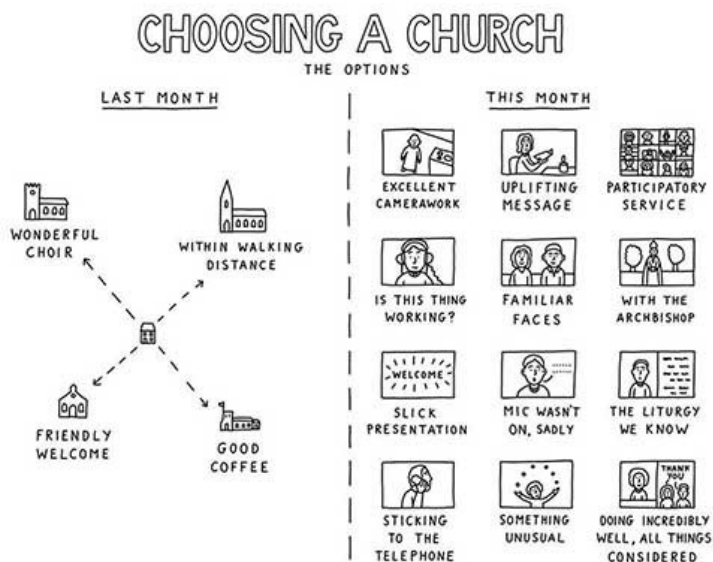
Ondertussen kijken we hoopvol naar de toekomst. De ramadan start midden april, ik had vorig jaar nooit gedacht dat we ook dit jaar een ramadan in mineur zouden beleven. Anderzijds zien we dat de vaccinatiecampagne vaart begint te maken en dat het goede weer en dalende curves misschien toch enkele collectieve gebeden zullen toelaten naar het einde van de ramadan toe.

Wat leren we hier nu uit als moskeebestuur?

Eerst en vooral dat de samenleving, en onze gemeenschap, erg weerbaar zijn. De menselijke creativiteit is tomeloos in tijden van crisis, mensen voelen de nood om solidair te zijn en zoeken naar nieuwe manieren om verbindingen te maken met de ander, met hulpbehoevenden en geliefden. Dat is een gevoel dat we geenszins verloren moeten laten gaan. De solidariteit uit de eerste golf moeten we capteren en verder versterken. Daarbij is een grote rol weggelegd voor instituties en verenigingen, maar ook voor geëngageerde burgers.

Daarnaast hebben we ook geleerd dat we met een online aanbod een grote groep mensen kunnen bereiken en veel meer mensen inzicht kunnen geven in onze werking. Onze moskeewerking kan daarbij via het online-gebeuren de link leggen met jongeren die een moskeebezoek niet aantrekkelijk vinden maar wel meer willen bijleren over hun geloofsovertuiging. Een duidelijk voordeel hiervan is dat de online-ruimte gevuld wordt met "mainstream", gematigde stemmen. En dat het internet niet langer het exclusieve speelveld is van extremisten en andere ronselaars die azen op jongeren die op zoek zijn naar kennis. Ook niet-moslims, bij wie de schroom om eens een moskee binnen te stappen vaak groot is, krijgen zo een betere inzicht in onze werking. We maken het onbekende vaker zichtbaar en tonen dat er niets is om schrik van te hebben. Ook die transparantie heeft vele voordelen en kan een hefboom zijn voor meer wederzijds begrip.

Last, but certainly not least, hebben we vooral aan de lijve ondervonden hoe belangrijk sociaal contact is. Ik heb beseft hoe belangrijk dat collectief samenzijn is. Collectieve rituelen en waardevolle sociale contacten zijn een essentieel deel van mijn persoonlijk geloofsbeleving. In onverdachte tijden beseffen we dat te weinig. Corona heeft dus heel wat creativiteit teweeggebracht en dat nemen we mee naar de toekomst. Maar als de maatregelen eindelijk opgeheven worden, dan kijk ik vooral uit naar mijn eerste bezoek aan een volle moskee. Het terugzien van bekende gezichten en het ondergaan van hartelijke begroetingen. En dan moeten we in gebed God danken en beseffen dat de vanzelfsprekende wereld waarin we leefden, en dan terug zullen leven, helemaal niet vanzelfsprekend is.

10. Dossier Liturgie Levensnabij

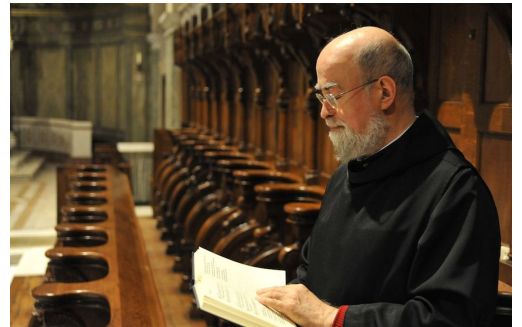
Het is pas als je iets mist dat je gaat stilstaan bij wat het voor jou betekent. Zo was het ook met de liturgie in deze coronatijd...

1. Benedictijn Benoît Standaert schreef midden de lockdown een open brief.
2. Hierop ontvingen we een reactie van André Maes.
3. Toen de Raad van State zorgde voor een versoepeling van de maatregelen voor de eredienst, ontstond daarover een polemiek. We brengen ook die in dit dossier.
4. Een breed historisch kader kan je lezen op onze website www.evangelielevensnabij.be onder de titel 'Geschiedenis van het eucharistisch vieren'.
5. En last not least een hedendaags praktijkvoorbeeld vanuit de Rabotkerk van Gent.

1. Een open brief : Opnieuw Kerk zijn in de huiselijke kring

Jezus zei : 'Waar twee of drie vergaderd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden'. Jezus zei eveneens: 'Doe dit tot mijn gedachtenis'.

In het licht van deze twee woorden kan ik midden deze coronatijd zijn Tegenwoordigheid elke morgen nieuw ervaren. Laat ons onderling één zijn in zijn Naam. 'Ook al ben je alleen', zeiden de woestijnvaders uit de vierde eeuw, 'dan nog kan je 'één zijn in zijn Naam'. Verenig in jou de twee: 'lichaam en ziel', of nog de drie: 'geest, ziel en lichaam', en roep Hem dan aan, bij zijn Naam: 'Jezus! Zoon van God! Heer Jezus Christus, ontferm u over ons'. Dan biedt Hij zich aan en is Hij aanwezig, verzoenend. In de nieuwe Katechismus van de Katholiek Kerk (KKK) ontdekte ik onlangs in het hoofdstuk over het huwelijk een laatste paragraaf gewijd aan de Ecclesia domestica, 'de huiselijke kerk'! Het gehuwde koppel vormt op zich reeds volledig 'de Kerk'. Daarbij wordt verwezen naar de priesterlijke waardigheid die elke gedoopte bij zijn of haar doopsel ontvangt.

Laten we dit opnieuw, of wellicht voor het eerst, ten volle beseffen. Neem dan wat brood, herinner je zijn gebaar, breek, in alle stilte, het brood in gedachtenis aan Hem, aan zijn overgave tot in de dood, aan zijn liefde die alles vergeeft. Beschouw het gebroken brood in het bord en dank God voor Jezus' liefde tot het uiterste toe. Neem dan en eet hiervan en deel in zijn liefde. Blijf in stilte God danken, zegenen, vieren. De Gave Gods is in ons midden. Je hebt gedaan wat Hij gezegd heeft dat we in zijn naam als hernieuwde gedachtenis uitgenodigd worden te doen. Verblijf in die geest en weet je vereend met Hem, de hele dag.

Sommigen zullen zich vragen stellen: mag dat? kan dat? hoe zit dat theologisch in elkaar? Welnu, de Corona-crisis maakt dat we dingen herontdekken. We zijn door ons doopsel allen – vrouw en man – priesters. Het gebaar van 'het gebroken brood in één of ander huis' staat opgetekend als een gewoonte van de eerste Kerk, in het tweede hoofdstuk van de geschiedenis van de Kerk, de Handelingen van de Apostelen (Hand 2,42v.).

We moeten wel vaststellen dat men ons op die manier niet heeft leren bidden. Daarin zijn we onvoldoende traditiegetrouw geweest. Wat is er voor nodig om dit te doen? Het geloof in Jezus' Naam. De herinnering aan zijn gebaar. De eensgezindheid, persoonlijk en onder personen, in de kleinste kring eerst: 'Twee of drie vergaderd in mijn Naam'. Wat is daarbij uit den boze? Ruzie, ongelijkheid, onrechtvaardigheid, bitsige woorden, opdringerigheid, machtswellust... Op je gsm kun je 'de lezingen

van de dag' opvragen. Je kunt daarmee beginnen. Hou één woord over. Herhaal het tot je het van buiten kent. Stel je even de vraag: 'Wat zegt God mij nu, doorheen deze tekst?' Weet je verbonden met de hele wereld want diezelfde 'lezingen van de dag' worden vandaag in Vietnam en in Chili voorgelezen, in Congo en in Canada. Ook in de eenzaamheid ben je stevig kerkelijk verankerd dankzij Gods Woord en door het testamentair gebaar te stellen van Jezus. De crisis doet ons groeien. Groeien gebeurt onder meer door je wortels indachtig te zijn. Hoe dieper de wortels in de grote Traditie steken, hoe breder jouw kruin als vanzelf zal uitgroeien. Drink aan de Bron, heb vertrouwen, voed jouw hoop, blijf wandelen in de liefde.

Gods zegen over elk van jullie. Vrede in Jezus' lieve Naam, 29-10-20

br Benoît Standaert osb

2. Zullen we onze geloofsbeleving en -rituelen opnieuw privatiseren?

In een open brief roept pater Benoît Standaert osb de gelovigen op, nu ze wegens Corona crisis niet meer hun eigen levens- en geloofsvieringen hebben, om Kerk te zijn in de huiselijke kring: de Ecclesia domestica. Hij doet dit met een voorstel om in een gebedsritueel dat in woord en teken een kopie is van wat gelovigen vandaag hun eucharistie- of week-end-viering noemen.

Ik lees deze brief als een pastorale aansporing voor gelovigen die in deze corona-tijd in een sterke woestijn-ervaring vertoeven wegens het sterk gemis aan hun vaste Eucharistie- of gemeenschapsviering. Met pastorale brief bedoel ik een gesprek onder gelovigen waarin zij geloofsverdieping nastreven en terzelfdertijd vormen van geloofspraxis aanreiken. Het ligt helemaal niet in de bedoeling met mijn bedenkingen en vragen de exegetische en dogmatische kennis en de achterliggende Benedictijnse spiritualiteit van pater Benoît in discredit te brengen. Nog minder is het de bedoeling dit mooie aangeboden contemplatieve gebed van herinnering en verinnerlijking af te wijzen. Het is mij er enkel om te doen in te treden in het aangeboden pastorale gesprek vanuit eigen Bijbels geïnspireerde huwelijks- en gezinsbeleving, waarin het hier aangeboden gezinsgebed, dat in woord en teken refereert naar de eucharistieviering van de kerkgemeenschap nooit aanwezig is geweest. Als pastoraal aanbod roept het veel vragen op? Welke?

Menselijke waardigheid

Met "verenig in jouw geest en ziel en lichaam" bedoelt Benoit wellicht, wees er u van bewust dat je een belichaamd, bezielde en begeesterd wezen bent. Dit zijn de drie fundamentele (existentiële) bouwstenen van de menselijke waardigheid. Een mooi filosofisch en hedendaags mensbeeld: lichamelijkheid die vraagt naar vervulling van onze behoeften (levensnoodzaak), bezieling die vraagt naar vervulling van onze psychische wensen en verlangens (levenskunst) en begeestering die vraagt naar vervulling van betekenisgeving aan ons leven (levenszin). Het is belangrijk om er ons altijd van bewust te zijn. Maar wat betekent 'verenig ziel en geest en lichaam in zijn naam' als ze reeds samen horen als bouwstenen van mens zijn? Zou men dan niet beter aanbevelen en (zeker in tijden van corona) om zich bewust te zijn hoe vaak wijzelf en steeds meer mensen wereldwijd op hun honger blijven zitten en slechts minimale vervulling kunnen geven aan hun levensnoodzaak, aan hun psychische verlangens en aan hun betekenis gevende levenszin. Moeten we in corona-tijd deze 'woestijn-ervaring' niet laten doordringen tot in merg en been? Kunnen wij nog bidden zonder eerst "deze minsten van de mensheid" in de ogen te kijken en er in onze levenswijze naar te handelen? Kan de lezing van het Bijbelboek Job hier niet een betere input geweest zijn ter ondersteuning van onze spirituele levensfundering. Moeten onze religieuze spiritualiteit en gebed zich niet bevrijden van een aantal niet-kerkelijke (zelfs niet-evangelische) associaties zoals het eenzijdig vastzetten van het gebed binnen de muren van een kamer of de huiselijkheid van het gezin, of binnen de taal van een kerk die zich vaak verschanst in onfeilbare dogmatische waarheid? Deze dimensie van een in de maatschappij en gezin geworteld gebed missen we in het pastorale aanbod van pater Benoît.

Gezin als diaconie

Pater Benoît stelt zich als vraag “Wat is er voor nodig om dit te doen?”

Zijn antwoord daarop is: “Het geloof in Jezus’ naam. De herinnering aan zijn gebaar. De eensgezindheid, persoonlijk, onder personen, in de kleinste kring eerst: ‘Twee of drie vergaderd in zijn naam’. Wat is daarbij uit den boze? Ruzie, ongelijkheid, onrechtvaardigheid, bitsige woorden, opdringerigheid, machtswellust...”

Met dit antwoord glijdt hij probleemloos af van het contemplatieve (spirituele) zingevingsniveau (levensfundering) naar het ethische gedragsniveau (levenskunst).

Het klassieke schema van de vroegere homilieën. Moeten gelovigen nu echt zo ethisch clean zijn, zo relatie bekwaam om te mogen en te kunnen op stap gaan met hun “Compagnon de route”, om met Hem en met elkaar het brood te delen? Vanzelfsprekend zijn de drie bouwstenen van de menselijke waardigheid existentieel met elkaar verbonden. Maar dienen we deze dimensies in onze pastorale zorg en spreken niet van elkaar te onderscheiden? De grond en inhoud van het gelovig-zingevend (profetisch) spreken en handelen van Jezus was toch niet de wet (de ethiek) maar het bevrijdend Evangelie. Zovele gezinnen leven vandaag in onzekerheid en gebrokenheid, in pijn en angst, in gemis, onmacht en schuldgevoel, in armoede en eenzaamheid. Hebben wij van hen niets te leren over hoe zij op weg zijn met die Jezus van Nazareth en waar zij hun troost en volharding en bemoediging vinden? Hoe lezen zij hun plaats in de “Ecclesia domestica”? Zijn zij, in het onderricht van Jezus, niet de bevoorrechten van Gods barmhartige nabijheid op hun levensweg? (Matt. 5,3-10) Zijn echtparen en gezinnen vandaag niet de bevoorrechte plaatsen voor ervaringsdeskundige diaconie in zorg voor elkaar, voor volwassenwording van hun kinderen, voor hulpbehoevende ouderen, voor hun zieke of fysisch of psychisch gekwetste kinderen, voor sociale en maatschappelijke betrokkenheid van alle huisgenoten?

Nu de kerk teruggedrongen is van de vanzelfsprekende plaats die ze eeuwenlang heeft ingenomen zien we maatschappelijk overal gezinnen, kleine groepen of organisaties of gemeenschappen ontstaan die in taal en engagement de evangelische en profetische taal en zending van Jezus overnemen. Moeten wij dan in onze pastorale zorg, in plaats van steeds terug te vallen op ethische noodkreten, niet deze hoopvolle tekenen van bevrijding en verzoening accentueren, als getuigenissen van volbrachte verlossing in deze kleine groepen, gemeenschappen en gezinnen?

Geloofstaal

De geloofstaal van de traditie loopt in haar boodschap vaak ver achter op de werkelijkheid en de concrete situatie en beleving van de gelovigen. Het tweede Vaticaanse concilie had aangevoeld dat het kerk-latijn de vervreemding tussen de gelovige en de boodschap in de hand werkte maar in taal en formulering van geloofsinhoud en -beleving bleef men een vreemde taal gebruiken die alleen toegankelijk is voor ingewijden die zich een heel stuk bijbeltheologie, exegese en dogmatische theologie eigen gemaakt hebben. In zijn open brief doet Benoît dit schitterend door glijdend vanuit een paar bijbel-citaten en ondersteund met gezag van de Katechismus van de Katholieke kerk te poneren dat het gehuwde koppel op zich reeds volledig ‘de kerk’ is en elke gedoopte door zijn doopsel ‘de priesterlijke waardigheid’ ontvangt. Klinkt dit niet als een theologisch inzicht dat als een leerstuk (catechismus antwoord) door een gelovige moet worden aangenomen. Wat betekent dit volledig kerk-zijn en deze priesterlijke waardigheid? Hoe plant je zo iets in, in een huwelijks-en gezinssituatie zoals ze vandaag maatschappelijk bepaald en beleefd worden? Nochtans weten wij uit ervaring hoe ontvankelijk gelovigen zijn voor de rijkdom van de boodschap als hij wordt gebracht in woord en beeld waarin wij onszelf erkennen. Zonder dergelijke taal wordt elke verkondiging zinledig. “Wat heeft het voor nut, broeders en zusters, als ik tot u kom en een onbekende taal spreek? (1 Kor.14,6) Hebben gelovigen vandaag niet meer dan ooit nood aan een ervaringstheologie, -exegese, -catechese, -liturgie, -pastoraal... dan aan een dogmatisch- leerstellige? Ook in hun gebedscultuur.

Huisliturgie

Het sterk accentueren en verbinden van huwelijk en gezin als volle kerk en priesterlijke waardigheid is geen zuiver taalgebruik. De kerk en nog vele lokale gemeenschappen vinden dat hun voorgangers

moeten gewijd worden in de volheid van het voorgangerambt (priester zijn) om dit ambt uit te oefenen. Andere gemeenschappen laten gelovigen voorgaan zonder gewijd te worden in het ambt. Vanuit pastoraal standpunt gezien is de taak van de voorganger de gemeenschap en bij uitstek de eucharistieviering zo te leiden dat zij kerk kan worden. Dit is volk van God, lichaam van Christus, teken en instrument van Gods verbondenheid met mens en wereld. Waarom zou deze gewijde priesterlijke dienstbaarheid dan anders zijn dan de waardigheid van om het even welke dienstbaarheid in de gelovige gemeenschap of in de profane gemeenschap? Heeft elk mens dan niet die waardigheid uit zichzelf? Past men hier niet opnieuw op het gelovig gezin toe, wat men ook in het vroegere priesterbeeld hanteerde. Namelijk dat het de kerk is die via de priester (en hier nu via het koppel en het gezin) God present stelt zoals de priester dat doet. Is het niet eerder Gods presentie die ons oproept gemeenschap te vormen als plaats waar menswording en bevrijding kan gebeuren in welk maatschappelijk verband ook? Wat een mooi opvoedingsproject, ook voor het gelovig gezin! Vanzelfsprekend kunnen gelovigen en gezinnen op zoek gaan naar rituele vormgeving om hun verbondenheid in de geest van Jezus in gebedsvorm uit te drukken. Maar is het zuivere taal en vormgeving een huisliturgie aan te bieden die refereert naar de liturgie van een geloofs- en kerkgemeenschap. Is liturgie niet een geheel van woorden en handelingen die in de kerkgemeenschap de sacramentele dimensie van de viering duiden. Is het dan betekenisvol (rechtmatig) te spreken over “huisliturgie”? Belangrijk voor ons is er te mogen op vertrouwen dat onze verbondenheid met God en wereld kan worden gevoed en beleefd in vieringen “met en in naam van een Bijbels geïnspireerde gemeenschap en Kerk”. Is het draagvlak van de symbolische en rituele (liturgische) expressie van een Bijbels geïnspireerde geloofsovertuiging niet de geloofsgemeenschap en de kerkgemeenschap? Dat sluit het persoonlijk- en gezinsgebed niet uit.

Ecclesia domestica

Gaat dit beeld van het gedoopte koppel (echtpaar) en van het gezin als “ecclesia domestica” niet voorbij aan wat huwelijk en gezin als vormgeving en inhoud vandaag nog betekenen in het kader van hun verankering in een gelaïciseerde en harde maatschappij? Zijn huwelijk en gezin (ook voor gelovigen) nog wel zo’n hoeksteen van de gemeenschap en duurzaam genoeg om deze zending van kerk-zijn en priesterlijke waardigheid te kunnen dragen? Meer dan ooit hebben huwelijk en gezin nood aan sociale verankering voor hun fysische, psychische en spirituele (zingevende) gezondheid. De corona-tijd heeft deze antropologische noodzaak duidelijk aangetoond. Dat deze sociale dimensie ook voor de geloofsbeleving geldt kan Bijbels onderbouwd worden. Exegeten zijn het erover eens dat de nieuwtestamentische geschriften geen grond bieden voor de vormgeving van het gewijde voorgangerschap zoals het vandaag in de kerk van kracht is. Maar even helder is de eensluidende oriëntatie die we in deze geschriften aantreffen dat, op grond van de levensgave van Jezus, de volgelingen als broeders en zusters tot gemeenschap zijn samengeropen. (Mt. 23, 8-12). De verbinding van ‘Jezus (God) in ons midden’ en ‘het gehuwd koppel als volledige Kerk en drager van priesterlijke waardigheid’ lijkt ons (zelfs na corona-tijd) zo’n geprivatiseerde en particuliere spiritualiteit dat ze ons overkomt als een verenging van een Bijbels geïnspireerde spiritualiteit.

Verankerde spiritualiteit

Het belang van een particuliere en persoonlijke verinnerlijking en relatie van de gelovige en van het gezin met God en Jezus kan nooit over beklemtoond worden. Vraag is of en in welke mate en hoe deze religieuze beleving en gebedspraxis zijn weg (dynamiek) kan vinden in een geseculariseerde wereld en gezin? Niet alleen ons wereldbeeld, ons mensbeeld, ons gezinsbeeld zijn grondig veranderd maar ook ons Godsbeeld en ons Kerkbeeld. Dat hebben we niet alleen te danken aan wetenschap en techniek en menswetenschappen. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw brachten nieuwe inzichten over Bijbel en traditie een grondige ommekeer in de religieuze spiritualiteit. Met spiritualiteit bedoel ik wat de mens stuurt, inspireert, aanzet tot actie om zijn menswaardigheid (het goede leven) zowel voor zichzelf als voor de gemeenschap waar te maken. Spiritualiteit stuurt ons in de richting van zinvol leven of leven in de richting van menswording, of in de richting van het menselijk goede voor allen. Als God-gelovigen hebben we een verhaal (de Bijbel) dat vertelt hoe God vanaf het begin van kosmos en mensheid en in de lange

weg van de geschiedenis en vanaf het begin tot het einde van elk kort mensenleven, er was, er nu is en er zal zijn als bevrijder en voltooiër van het leven. De Bijbel geeft ons een omvattende naam voor de ons gegeven God: IK ZAL ER ZIJN. De Jezus-Christus is ons boegbeeld, de voorganger, de belichaming van een levensweg met God als “Compagnon de Route”. Het was voor velen gedurende twintig eeuwen de dragende grond en de stuwende kracht van hun leven.

Deze religieuze spiritualiteit van zich toevertrouwen aan God en Jezus Christus stelt de gelovige gemeenschap en het gezin (hoe kwetsbaar ook) en elk lid van die gemeenschap voor een gigantische verantwoordelijkheid. Bijbelse spiritualiteit ‘Geloof en leven verweven’ kan zich niet permitteren achteloos voorbij te gaan aan een stoet van mensen die moeten leven in situaties ver onder hun menselijke waardigheid, die geen of slechts beperkte toegang hebben tot het menselijk goede. Deze spiritualiteit groeit binnen en vanuit een context van fijngevoeligheid (zowel rationeel, emotioneel en relationeel) voor wat elk mens en elke gemeenschap (bij uitstek wellicht het gezin) verlangt en aanbiedt als het menselijk goede. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op vandaag spiritualiteit groeit binnen een praxis (engagement) gericht op de noden die onze context het diepste bepalen: roofoverval op de natuur; het lot van de armen en de vluchtelingen; slachtoffers van het verkeer; machtsmisbruik en geweld en bewapening; de opdringerigheid van consumptie, verstikkende eenzaamheid en hunkering naar gemeenschapservaring; de dagdagelijkse over-bevraging aan prestatie, vrijheid, excelleren. Ze komen dagelijks de gezinnen binnen. Tot voor de jaren zestig was spiritualiteit vooral een geïnterioriseerde, innerlijke spiritualiteit. De secularisatie heeft ons geleerd om God niet te plaatsen aan de overkant van de weg, of in den hoge of buiten de gezinswerkelijkheid. Dit proces heeft zich ook overgezet in de beleving van kerkgemeenschap zijn: niet meer het Godsvolk met de kerk op weg naar God, maar “Het Godsvolk onderweg met God en Jezus naar menswording voor allen”. Deze spiritualiteit vinden wij in de aangeboden “Ecclesia domestica” van de open brief niet terug.

De zeer waardevolle en beleefde Benedictijnse spiritualiteit “Ora et Labora” zou best kunnen aansluiten bij de hedendaagse spiritualiteit van het gelovig gezin als “Labora et Ora”: doen, handelen, delen, oriënteren, labeuren (Labora) en dan volgt wel, te gepasten tijde en spontaan, danken, verlangen, smeken, hopen, zegenen, vergeven, rouwen, zich verzetten tegen en af en toe eens vloeken (Ora).

André Maes - Medestander Evangelie Levens Nabij

3. Het belang van collectieve rituelen

“Naar aanleiding van de beslissing van de Raad van State van 8 december 2020 nr. 249.177 werden de maatregelen over de collectieve uitoefening van de eredienst aangepast.

Sinds 12 december 2020 mag tegelijkertijd een maximum van 15 personen, kinderen tot en met 12 jaar, de ambtenaar van de burgerlijke stand en de bediende van de eredienst niet meegeteld, aanwezig zijn bij de volgende activiteiten in de gebouwen die hiervoor bestemd zijn, onafhankelijk van het aantal ruimtes binnen een gebouw.” Daarop volgt dan een lijst van mogelijke diensten.

Dit besluit lokte, omdat tot dan toe praktisch alle erediensten in ons land verboden waren, reacties uit vanuit vrijzinnige kant. Open VLD-voorzitter Egbert Lachaert argumenteert dat zijn vrijdagse voetbalmatch zijn moment van geloofsbelijdenis is en voor cultuurliefhebbers is een avondje theater heilig.

Hiermee is filosoof Herman De Dijn, auteur van ‘Rituelen. Waarom we niet zonder kunnen’ (Polis), het grondig oneens. “De argumenten en vergelijkingen die de commentatoren in hun kritiek gebruiken, vertonen een gebrek aan inzicht in de betekenis en het belang van de eredienst, een collectief ritueel,

voor de gelovigen. Een feest is iets anders dan een ritueel. Het ontstaat uit de nood om te ontsnappen aan de alledaagsheid, aan de eenzaamheid of de grauwheid van het bestaan en dus gaan we ons 'amuseren'. Hoe anders gaat het eraan toe bij een ritueel. Het kerstritueel, bijvoorbeeld, wordt gevierd in gelovige gemeenschap, in een gewijde ruimte. De gebaren, woorden en bewegingen van de priester liggen in essentie al eeuwen vast. Het religieuze ritueel is rijk aan betekenis. Het gaat om het vieren van de meest centrale elementen van het leven van de mens: geboorte en dood, leven over de dood heen, zonde en schuld en verlossing, licht en duisternis, eten en drinken in hun diepere zin. Het ritueel kan perfect gepaard gaan met verstrooidheid, met dorheid en verveling, maar evengoed met de diepste bezieling, met de diepste troost. Maar dat is in zekere zin secundair. Waar het op aankomt, is dat het ritueel gebeurt, om zichzelf – en dat de participanten zich eraan overgeven.” (1)

Dick Wursten, protestants theoloog, vindt de definitie van rituelen van Herman De Dijn te eng. Volgens hem valt het, in een hyperdiverse samenleving, niet te verdedigen dat alleen de in een erkende eredienst ingebedde samenkomsten toegelaten worden, en de andere niet. “De religieuze vormgeving is – principieel – slechts een van vele. In een levensbeschouwelijk plurale samenleving als de onze, verheffen levensbeschouwelijke organisaties zich boven mensen die zich levensbeschouwelijk niet laten organiseren. Als de coronacrisis voorbij is, is het hoog tijd om een brede maatschappelijke discussie te starten over de discriminatie.” (2)

Op de kerkelijke dimensie van geloven, en dus ook van het eucharistie vieren, wees ook al iemand als Bernard de Cock. Met kerk bedoelen wij, zegt hij, de concreet bestaande kerk, als dubbelzinnige werkelijkheid. Niet een kerk die men zich droomt, niet een 'zuiver ideale kerk'. Daaruit volgt niet dat een christen zich bij de feitelijke, onvolkomen situatie zonder meer moet neerleggen. Christenen moeten zich inzetten om aan de concrete kerk – en dat zijn ook wijzelf – een meer evangelische gelaat te verschaffen ten bate van het welzijn, het geluk en het heil van alle mensen. (3) Ook bisschop Lode Van Hecke beklemtoonde dit sociaal aspect op de zondag – 21 februari 2021 – dat joden en moslims op straat kwamen voor een pleidooi om meer dan 15 mensen in hun diensten toe te laten: “Geloven is geen privézaak”.

4. Geschiedenis van het eucharistisch vieren

Het is goed om bovenstaande discussies te kaderen in een historisch perspectief. We doen dit, onder deze titel, uitgebreid op onze website. De geschiedenis van de liturgie relateert een en ander: ze brengt onze huidige manier van eucharistie vieren in relatie met de oorsprong en de traditie van de christelijke liturgie. We kunnen daar van leren. De eucharistie wordt ons geschonken. Wat niet betekent dat ze onveranderlijk is.

5. Opnieuw beginnen

Een hartverwarmend voorbeeld van een hedendaagse levensnabije liturgie mochten we meemaken op...

***zondag 13 september 2020 op tv Eén
Verenigde Protestantse Kerk in België
Rabotkerk Gent
Predikant: Marc Loos***

Ze zijn met drie om ons, voor de ingang van de kerk, te verwelkomen: een oudere man, een jonge zwarte vrouw en een kind. De eerste stelt zichzelf voor als 'een echte Gentenaar'. De jonge vrouw is in Rwanda geboren en 'Ik voel me hier echt thuis'. Het jongentje in vlekkeloos Nederlands: 'Ik ben Ahmed. Ik ben geboren in Iran. Ik ben met mijn mama en papa naar België gekomen. Kom maar binnen. We gaan beginnen.'

Van achter het altaar stelt ook de voorganger zich voor: 'Dertig jaar dominee in deze kerk'. Marc Loos zegt erbij dat er bijdragen zullen tussen zitten die van tevoren zijn opgenomen. En ook nog: 'De kerk is geen gebouw, het zijn de mensen', geïllustreerd met vele foto's op de achtergrond.

Daarop een fris lied door een frisse zangeres. En dan de eigenlijke begroeting. Over de coronatijd met de roep dat het anders moet. 'We steken een kaars aan, hier en thuis, verspreid en toch verbonden.' De kaars staat midden op een soort wereldkaart.

Het openingsgebed: 'Sterk ons dit uur om mensen naar uw hart te worden'. Gevolgd door een Engelstalig lied.

Rond de eerste kaars worden nog zes andere geplaatst. Lector en voorganger wisselen af. Conflictgebieden worden vermeld met 'We steken een kaars aan in het koppig geloof dat verzoening mogelijk is.' De tweede kaars is er omwille van gerooide bossen. De derde voor wie tegenwerking ondervinden, het zwijgen worden opgelegd. Dan gaat het over de landen waar tegenstellingen worden aangewakkerd. De vijfde over de ontginning van steenkool ten koste van de kwetsbare natuur. En als laatste de schokkende kloof tussen arm en rijk. Opvallend: het gaat er concreet aan toe. Jemen en de Palestijnen, Rusland, Brazilië en de Verenigde Staten worden met name genoemd. En ten slotte: "26 personen bezitten evenveel als de 3,8 miljard armste mensen in de wereld".

Nu is een mannelijke zanger aan de beurt: "Zal er ooit een dag van vrede...". Marc spreekt een zegenbede uit over het licht dat tot ons is gekomen in Jezus Messias en over het vuur dat diep in ons brandt. Om 'opnieuw te beginnen, maar dan helemaal anders. Maar hoe?'

Het antwoord komt van diverse mensen van de Rabotkerk. In vooraf opgenomen spotjes vertellen ze in het kort hoe zij die 'wereld anders' zien: 'economisch anders georganiseerd... vanuit de kleine mens ... dezelfde goede dingen blijven doen ... ons consumptiegedrag... om wereldleiders die verbinden ... dat mensen leren uit hun fouten ... meer aandacht voor maatschappelijke problemen...'

Daarop komt een kleuterjuf naar voren. Ze richt zich tot de kinderen. En heeft een bak vol rommel bij. Daar is ze niet blij mee en gaat hem opruimen. Sommige spullen gaan in de vuilbak die naast haar staat. Andere zijn bruikbaar en zal ze houden.

'Wat als God opnieuw zou willen beginnen met de wereld?' Het is de aanloop voor het verhaal van het nieuw begin. Dit blijkt het scheppingsverhaal te zijn uit Genesis 1- 2,3. Tijdens de voorlezing door een zwart meisje, krijgen we beelden te zien van kinderen die schilderen wat wordt verteld en die zich verwonderen om de natuur. Hierbij aansluitend: het zonnelied van Franciscus, 'Laudato Si', opgenomen op een vakantiekamp van Rabot.

De lector: 'Op de zesde dag schiep God de mens en de mens begon haastig te leven...' Over competitie, vooruitgang, 'komen, zien en heersen', welvaart en verheffing van de mens. Maar toch eindigend op '...we leven maar kort, maar we hebben een zee van tijd.'

Voorganger Marc leest de eerste verzen van het Johannesevangelie (Joh. 1, 1-5), over een nieuw begin met Jezus Messias, alsook uit de Romeinenbrief: 8, 22-23: 'We weten dat de hele schepping nog altijd in barensweeën zucht en lijdt...'

Na een lied door de zangeres: de homilie van de dominee.

Lieve mensen, wij staan op een cruciaal moment in de geschiedenis, een beslissend moment, een 'kairos' in de tijd, zoals we slechts zelden meemaakten. Het is erop of eronder. Meer dan ooit staan we in de huidige crisis van corona, persoonlijk en maatschappelijk, voor beslissende keuzes, voor een nieuwe begin, willen we een duurzame toekomst. En het is duidelijk dat we onze planeet moeten redden van de globale opwarming, of we gaan samen ten onder.

We zijn ook terechtgekomen in een tijd waarin ongebreideld kapitalisme definitief zijn failliet bewijst, voor wie het wil zien. Niet alleen de toekomstige generatie, maar onze eigen menselijke waardigheid nu, staat op het spel. Dat is het toch waar steeds meer psychologen, virologen, epidemiologen, ecologen, economen en andere -ogen ons op focussen.

Mij als theoloog doet deze globale crisis denken aan het scheppingsverhaal, maar dan in omgekeerde zin: aan het tohu-wabohu, zoals in het Hebreeuws het 'woest en leeg', van vóór de schepping, de chaotische toestand en duisternis, van voor het begin. Maar ook aan de schepping als een heel nieuw begin. Het scheppingsverhaal is eigenlijk een tegenverhaal voor een fundamentele omkeer uit een globale crisis, de schepping als een heel ander principe of beginsel van leven en samenleven.

Trouwens, wie heeft ons ooit wijsgemaakt dat schepping ons vertelt over het ontstaan van de hemel en de aarde of dat het zou gaan over een paradijselijke toestand uit een ver verleden, met twee mensen rondhuppelende in de hof van Eden in een Evas- en Adamskostuum? Het scheppingsverhaal stamt niet uit rooskleurige tijden en het is al helemaal niet uit de hemel komen vallen. Het dateert van kort na de Babylonische ballingschap, zo 400 jaar vóór onze jaartelling, uit een periode van benauwdheid, verdrukking, zware crisis, crisis op economisch en politiek vlak, een tijd van heimwee naar betere tijden, van hoop op nieuw leven, nieuw land, beloofde land.

Scheppen in de Bijbel is scheiden tussen goed en kwaad, is ordenen, bevrijding uit chaos en crisis, scheiden van wat licht en wat duister is, tussen de waterenscheiding en de oervloed, zodat het droge, de aarde, waar eindelijk een plek zou zijn, tevoorschijn komt waar het goed is, en waar waardevol leven is voor velen. Het is creëren van leven in harmonie met de natuur, met alles en iedereen om ons heen. Het is onderscheiden waar het echt op aan komt. Het scheppingsverhaal m.a.w. is een strijdlied tegen alles wat het licht dooft, het leven op aarde in al zijn variëteit bedreigt, een strijdlied tegen alles wat de menswaardigheid kapot maakt en vernedert.

Maar het is ook een loflied op alles wat mooi is en goed is, met een passionele boodschap dat het kan, dat het in principe mogelijk is om een stukje nieuwe hemel en nieuwe aarde te bouwen, dat het aan de mens, aan ons, is geschonken om er iets van te maken en een halt toe te roepen aan chaos en kwaad, dat het aan ons is gegeven om de omslag te maken.

Zo schiep God de mens op de zesde dag, man en mannin, mannelijk en vrouwelijk. En God zag de mens en zei dat het goed was, heel goed, 'tof' staat er, als enige keer twee maal in het verhaal. Trouwens, wie heeft ons wijsgemaakt dat de mens slecht is en tot niets goeds in staat zou zijn?

Na de zesde dag komt de zevende. Toen rustte God. Hij kon eindelijk op zijn twee oren slapen, althans dat had Zij gedacht. Want een en ander liep al goed fout, al zeer goed fout. En al voor Zij goed en wel in slaap viel, was het schrikken om te zien waartoe de mens nog allemaal in staat is. Het is vanaf dat de mens zichzelf als hoogste zin van de wereld en tot de maat van alle dingen heeft verheven, dat de wereld haar menselijke dimensie begon te verliezen, en de mens de controle daarover.

Maar deze God-Bevrijder geeft niet op. Kijk! Kijk naar Jezus Messias, zegt Johannes. Kijk, zie de eerstgeboren mens van de nieuwe schepping, het vleesgeworden, bevrijdende woord van God vanaf de beginne, die ons de echte waarde van het leven voorleefde: liefde, vreugde, vrijheid en verbondenheid. Jezus Messias, hij stelde zijn hele leven in dienst van God en de minste mensen.

En wij? Wij mogen zijn broeders en zusters zijn, helend en bevrijdend in de wereld staan. Met hem krijgen we een nieuw begin, een nieuwe kans. God heeft wel eindeloos geduld en een heel groot geloof in ons, moet ik zeggen. Want hoezeer ben ik, zijn wij bereid en in staat om onszelf in vraag te stellen, in staat tot verandering? Ja, vaak nemen we ons van alles voor en willen we het echt wel helemaal anders gaan doen, een nieuw normaal. Maar de volgende dag is het druk, en even heb je wat anders aan het hoofd, is er alweer een nieuw reclameaanbod. En vervolgens weet je eigenlijk al weer niet zo goed wat de essentie van het verhaal ook weer was. Zoveel energie verspild.

Waar vinden wij de kracht, de veerkracht, de scheppingskracht voor een nieuw begin, tot een herontdekken van wat echt telt, waar de wil en de adem om opnieuw te bouwen aan een stukje nieuwe hemel en een nieuwe aarde, om chaos op te ruimen en om te buigen tot kosmos? Om de duurzame groene omslag in de tijd die zich onherroepelijk aan ons opdringt eindelijk te maken? Om stop, om halt te zeggen aan de onverzadigbare en onverantwoorde groei. Ik denk dat we daarvoor iets van God nodig hebben, iets van onderscheidings- en bevrijdingskracht van God, de Bron van energie en leven, die ons allen is geschonken, ingeschapen.

Je ziet die kracht soms opborrelen hier en daar, in de vele bewegingen van mensen, vooral ook jonge mensen, die op de bres staan voor mensenrechten, voor milieu, All Lives Matter, in mensen die stem geven aan stemlozen, arm gemaakten en vluchtelingen stem geeft, mensen die gehoord en gezien moeten worden als er, over hun hoofden heen, over miljarden en miljarden aan economische relance wordt gesproken en zij buiten beeld blijven. Ik denk aan al die helden in coronatijd in de zorg en de ondersteunende diensten. Maar dat waren geen helden, en zo wilden ze ook helemaal niet worden

genoemd. Het waren gewone mensen die in mededogen een bron vonden om op te staan waar het nodig is.

Nu is de tijd om het tij te keren, om opnieuw te beginnen. De toekomst is nu of helemaal niet. De tijd van kleine, goedbedoelde gebaren: prima, maar is eigenlijk voorbij. Het is tijd voor ingrijpende veranderingen, voor ons persoonlijk én globale energietransitie, met al onze krachten voor de globalisering van de solidariteit, en voor een trust afbouw van de CO2 voordat de piek van no-return is gekomen. Of zullen we, als de laatste boom geveld is, wel ons geld opeten misschien?

De mens heeft structurele veranderingen nodig op alle niveaus. En daarbij mag niemand achterblijven of in armoede vervallen. Radicaal, dat is het nieuwe normaal. En de wereld zal niet veranderen zonder een diepgaande verandering van de mens en de mensheid. Want alles hangt met alles samen. De mens heeft het web van het leven niet geweven. Hij is slechts een draad ervan. Wat hij met het web doet, doet hij met zichzelf. De wereld, Gods schepping, gaat niet de goede kant op en we zitten allemaal in hetzelfde schuitje. Maar we worden uitgenodigd om medescheppers met God te zijn en te redden wat dreigt ten onder te gaan, nu het nog even kan.

Heel de schepping zucht en is in barensnood – we zien het elk dag – en wacht op de nieuwe schepping. En in die hoop mogen we moed vatten, doen wat moet gedaan worden, en liefhebben. Amen.

‘Zoals bloemen zich openen voor de zon, openen we ons voor U en voor elkaar...’ De voorbeden worden afwisselend gebracht door de voorganger en een lector. Ze leggen telkens een papieren bloem op water in een schaal. De bladen openen zich en laten woorden zien zoals vreugde, wijsheid en hoop. Het begint met een gebed om wijsheid voor het nieuwe schooljaar. En dan: ‘Opnieuw beginnen, zou het mogelijk zijn voor wie achtervolgd wordt door het verleden..., voor de kerk..., voor wie alleen is komen te staan...? Maar wat als het niet mogelijk is...? Een nieuw begin, zou het mogelijk zijn: een nieuw verhaal, een nieuw normaal, een andere wereld? Laat ons vasthouden aan dit visioen... Met als afsluiting: ‘God, versterk ons verlangen, geef ons licht, geef ons hoop, geef ons vreugde. Amen.’

‘Begin er maar aan. We kijken naar enkele initiatieven die vanuit de Rabotkerk genomen worden en naar het collectedoel van deze zondag.’ We zien beelden van ‘Open huis’, voor gezonde ontbijtpakketten en ontmoeting; van ‘Speel-o-theek Pipo’, speelgoed lenen in de Rabotwijk; van ‘Bloemengroet uit de Rabotkerk’ met een ruiker bezorgd aan huis van een zieke. En ten slotte ‘Een nieuw begin voor de vrouwen van Kivu, Congo’, een project voor slachtoffers van seksueel geweld: www.protestantsesolidariteit.be

Een laatste lied door de zangeres. (Omwille van corona is er natuurlijk geen samenzang.) En dan het slotwoord – ‘Deze dienst is ten einde. Onze dienst in de wereld begint opnieuw’ – en de zegen door de voorganger. Maar ook: ‘De jeugd van de Rabotkerk zingt u zegen toe’. Zeven jongeren zingen in een opgenomen collage het zegenlied ‘God bless you’.

Slotbeschouwing

Wat kunnen we uit dit alles besluiten? Op de eerste plaats dat over christelijke liturgie het laatste woord niet gezegd is. Je kan verschillende accenten leggen, en dat is maar goed ook. De tijd om elkaar te verketteren ligt ver achter ons.

1) Je kunt voortdoen zoals we nu bezig zijn: de vrij klassieke en officiële liturgie dus. Die kan geschikt zijn voor een oudere generatie. Ze beantwoordt perfect aan de bekommernis van De Dijn. Maar niet aan die van de Tsjechische hoogleraar Tomás Halík: "Ik ben ervan overtuigd dat het christendom van morgen noch 'een ideologie', noch 'een systeem van geloven en rituelen' zal zijn. Het moet en zal een leerplaats worden voor geloof, hoop en liefde." (4)

2) Je kunt een uitdrukkelijk levensnabije liturgie vieren. Die van Marc Loos is daarvan een goed voorbeeld. Al gaat het in dit geval niet om een eucharistieviering.

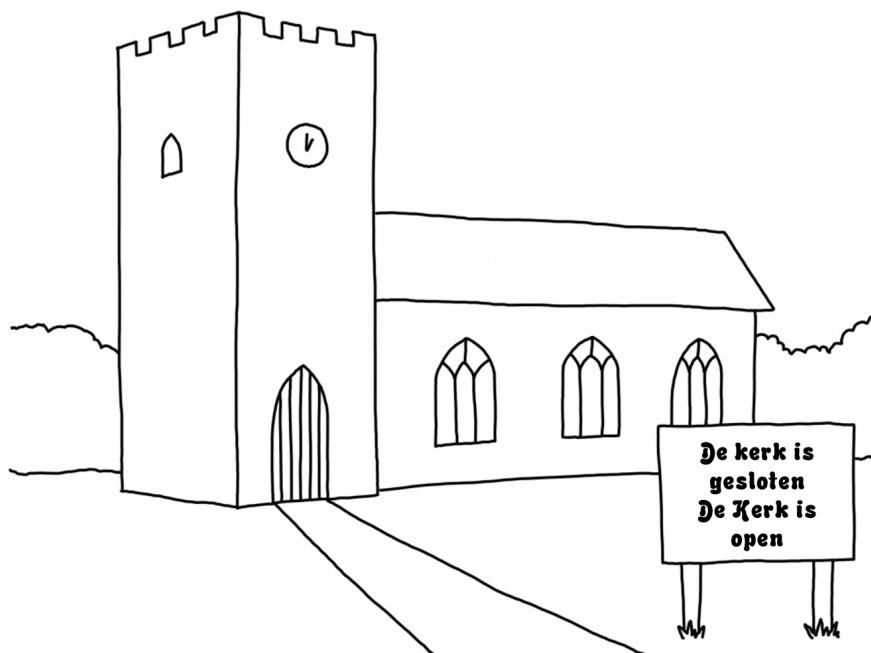
3) Je kunt het begrip 'rite' verbreden zoals Wursten dat doet. Persoonlijk voel ik me daartoe niet geroepen. Maar ik wil graag daaraan meedoen wanneer een jongere generatie van dit soort liturgie het heft in handen neemt.

4) Je kunt ook een bevrijdende lezing van de Bijbel als uitgangspunt nemen. Maar veronderstelt dit niet een Bijbelse achtergrond die thans bij de meesten niet langer aanwezig is? Of dient dergelijke liturgie gepaard te gaan met een Bijbels leerhuis?

Het kan van een voortschrijdend inzicht getuigen als je in staat bent nieuwe wegen te gaan, maar dan toch bij voorkeur in respect voor een rijke christelijke traditie. Het vieren van een huiselijke eucharistie, los van een bredere gemeenschap, hoort daar slechts in uitzonderlijke gevallen bij.

Rob

-
- (1) Herman De Dijn, Een eredienst is geen feestje, De Standaard 11-12-2020, blz. 35
  - (2) Dick Wursten, Waarom alleen erkende eredienst?, De Standaard 14-12-2020, blz. 28
  - (3) Bernard de Cock, Tasten naar hoop. Gedeelde spirituele verkenningen, Gezinsgroepen Brugge, 2001, blz. 74-75 ('Geloven doe je niet alleen')
  - (4) Stijn Van den Bossche, Essay Tomás Halíks toekomstvisie, Tertio 18 maart 2020, blz. 14-15

11. Rustpunt

Manu Van Hecke citeert Bieke Vandekerckhove (in 2015 overleden aan ALS), "De Smaak van Stilte".
Uit: www.Spiranti.org

Bieke Vandekerckhove maakte indruk op wie haar mocht ontmoeten. Ze ademde door 2 longen; die van het christendom en van het zenboeddhisme. Ze was thuis in de abdij van West-Vleteren waar ze sedert haar 21-ste regelmatig kwam. Bij de zusters van het Liobaklooster te Egmond-Binnen in NL leefde ze een tijdlang mee. Haar boek 'De Smaak van Stilte' werd in 2010 gelauwerd.

Je draagt verantwoordelijkheid. Ook in die situatie. Niet voor wat er gebeurt. Wat je overkomt, heb je niet in de hand. Maar hoe je ermee omgaat... Dat wel! Eén zin. Maar het is een rode draad doorheen heel het boek. Het gaat om een "nee" aan slachtofferschap. Ik moet bekennen – een leerschool van vertering. Het is "ja" zeggen aan ons vermogen te kunnen kiezen.

Zo las ik bij Edith Eva Eger, een overlevende van Auschwitz: "Hier ben jij! In het heilige heden. Ik kan je niet genezen – niemand anders kan dat – maar ik kan jouw keuze om de gevangenis in je gedachten af te breken, steen voor steen, met je vieren. Je kunt niet veranderen wat er is gebeurd, je kunt niet veranderen wat je hebt gedaan of wat je is aangedaan. Maar je kunt ervoor kiezen hoe je nu leeft. Je kunt ervoor kiezen vrij te zijn."

"Je draagt verantwoordelijkheid."

COLOFON

- Redactie: Rob Debels, Lieven Debosscher, Isabelle Maes en Bart Pieters
- Medewerkers aan dit nummer: : André Maes, Daniël Vanhoutte, Jan Vanden Berghe (Partenia)
- Columnisten: Yassin El Attar, Pieter Delanoy
- Layout: TiDee - www.tidee.be
- GDPR: Je kan de gegevens die we over je bewaren altijd opvragen, laten wijzigen of verwijderen via een mail aan lieven.debosscher@gmail.com

Geloof & leven verweven is de nieuwsbrief van Evangelie Levensnabij. Het is een driemaandelijks contactblad van christenen die hun geloof verbinden met persoonlijke en maatschappelijke levensvragen, met een bijzondere aandacht voor wie in de samenleving uitgesloten worden.

Ze voeden zich aan een Bijbelse spiritualiteit en kiezen voor een andere levensstijl. Ze opteren voor een democratisch kerkmodel en voor samenwerking met mensen die werken aan een rechtvaardige wereld vanuit een ander geloof of levensbeschouwing.

Evangelie Levensnabij is aangesloten bij Bezield Verband, een netwerk van personen en kerkgemeenschappen die in Vlaanderen een eigentijdse lichtbaken van zingeving willen zijn.